

**GIMNAZIJA
PTUJ**

Gimnazija Ptuj
Volkmerjeva 15
2250 Ptuj

SPOMINI ANGELE ARNUŠ

**DRUŽINSKA RAZMERJA, ZGODOVINSKI DOGODKI, OPRAVILA, ŠEGE, PESMI,
PREGOVORI**

ETNOLOGIJA IN SLOVENSKI JEZIK

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorice: Špela Bezjak, 4. a
Anja Hribar, 4. b
Rebeka Kovačec, 4. b

Mentorica: Slavica Bratuša, prof.

Somentorici: Darinka Čretnik, prof.
Eva Vojsk, 4. b

Ptuj, 2013

POVZETEK

Življenje piše zgodbe o različnih ljudeh, ki so živeli v preteklosti in se borili za svoj obstoj in srečo. Angela Arnuš je bila neverjetna ženska. Živela je polno življenje, ki pa ni bilo vedno srečno. Na pobudo gospe Silvestre Brodnjak je Angela svoje spomine pričela zapisovati v spominsko knjigo. Nastal je rokopis, ki je zelo raznolik, vsebuje opise družinskih članov, zgodovinskih dogodkov, opravil, šeg, pesmi, pregovore, ilustracije ... Opisovala je življenje na Dominkovi domačiji, danes najbolj znanem kulturnem spomeniku občine Gorišnica. Njeno pot so spremljala opravila, ki se jih je učila že od majhnih nog v krogu svoje družine in jih kasneje prenašala na mlajše rodove. Vsak način življenja pa spremljajo tudi šege, ki so bile nekdanj značilne za tisti kraj in čas. Angela se jih je rada spominjala in še raje udeleževala. Ves čas pa je tudi pisala pesmi in pregovore, tiste, ki so že znani, in tiste, ki jih je pisala njeno življenje.

V naši raziskovalni nalogi bomo raziskovale družinska razmerja, zgodovinske dogodke, opravila, šege, ki so bile sestavni del Angelinega življenja. Raziskovale bomo tudi pesmi in pregovore, ki jih je zapisovala. Zapise iz rokopisa bomo preverile na terenu s pomočjo informatorjev in pisnih virov.

Naloga je teoretično-empirična.

Ključne besede: Dominkova domačija, rokopis, družinska razmerja, zgodovinski dogodki, šege, pesmi, pregovori

ABSTRACT

Life writes stories about different people who lived in the past and fought for their existence. Angela Arnuš was an extraordinary woman. She lived a full yet not always happy life. She started writing her memories and drawing illustrations. Angela was encouraged to write by Mrs Silvestra Brodnjak. The manuscript was eventually created. It is very diverse because it contains descriptions of family members, historical events, tasks, customs, poems, proverbs, illustrations... She described life at Dominko's homestead, today's cultural monument. Her life was centred around everyday chords which she learnt in her childhood. Later she passed the knowledge and the skills on to new generations. No matter how we live our lives, we are always accompanied by customs which have always been typical for a certain time and place. Angela was always happy remembering them and even more taking part in them. She wrote poems and proverbs all the time, some of them were already widely-spread, others were created on the basis of her life story.

In our research work we focused on the relationships among family members, historical events, tasks and customs, which were parts of Angela's life and we examined poems and proverbs written by her. We are also going to check written records from her manuscript by doing interviews and by researching other written sources. Our research is based on theoretical studies as well as practical research.

Key words: Dominko's homestead, handwritten manuscript, relationships, historical events, customs, poems, proverbs

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujemo mentoricama Slavici Bratuša, prof., in Darinki Čretnik, prof., za vso podporo in veliko pomoč pri nastajanju raziskovalne naloge. Posebna zahvala gre tudi gospe Silvestri Brodnjak, brez katere se naše raziskovanje ne bi niti začelo. Zahvaljujemo se tudi informatorjem: gospe Fridi Zorli, za prijazno in poučno vodenje po Dominkovi domačiji, gospe Otiliji Brodnjak, ki nam je s svojimi spomini še dodatno približala Angelo in njeno življenje. Hvala župniku Sv. Marjete, Ivanu Holobarju, za omogočen vpogled v župnijsko kroniko in matične knjige, in gospe Ireni Lapornik za podane informacije. Hvala tudi gospodu Ivanu Cimermanu, gospodu Tinčku Ivanuši in Slavku Cafuti za obujene spomine in posredovano gradivo. Posebej se zahvaljujemo tudi županu občine Gorišnica, Jožetu Kokotu, za opravljen intervju, izkazano zanimanje ter podporo s strani občine pri nastajanju raziskovalne naloge. Za pomoč pri oblikovanju naloge se zahvaljujemo Klemnu Petku, dijaku ptujske gimnazije.

KAZALO

1 UVOD	5
2 OBČINA GORIŠNICA	6
3 DOMINKOVA DOMAČIJA	7
3.1 Preteklost in obnova.....	7
3.2 Društvo upokojencev Gorišnica.....	9
3.3 Praznika na Dominkovi domačiji.....	10
4 ANGELA ARNUŠ.....	11
5 ROKOPIS	13
6 INTERVJUJI.....	16
6.1 Intervju z županom občine Gorišnica Jožetom Kokotom.....	16
6.2 Intervju s Silvestro Brodnjak	18
6.3 Intervju s Frido Zorli.....	19
6.4 Intervju z župnikom Ivanom Holobarjem	21
6.5 Intervju z Otilijo Brodnjak.....	23
6.6 Intervju z Ivanom Cimermanom.....	24
6.7 Pogovor s Tinčkom Ivanušo	25
7 DRUŽINSKA RAZMERJA.....	26
7.1 Družinsko drevo.....	26
7.2 Družinska razmerja po očetovi strani	27
7.3 Družinska razmerja po materini strani.....	32
8 ZGODOVINSKI DOGODKI	37
8.1 Rušenje cerkve.....	37
8.2 Partizani.....	39
8.3 Taborišče na Borlu	40
8.4 Konec druge svetovne vojne in osvoboditev	41
9 OPRAVILA	43
9.1 Očetova opravila.....	43
9.2 Kmečka opravila	44
9.3 Opravila in hrana	50
9.3.1 Spomini na Angelino gostijo	51
10 ŠEGE.....	53
11 PREGOVORI IN PESMI	58
11.1 Pregovori	58
11.2 Pesmi.....	61
12 ZAKLJUČEK.....	65
13 VIRI IN LITERATURA	66
13.1 Pisni viri	66
13.2 Ustni viri.....	66
14 PRILOGE.....	67

1 UVOD

Predmet naše naloge so spomini Angele Arnuš (1921-2007). Angela je bila rojena na znani Dominkovi domačiji v Gorišnici, tam živela in vse do smrti svoje matere Katarine Nemec (1874-1990) tudi skrbela zanjo. Ob njeni 80-letnici je leta 2001 izšla knjiga Uganke vaščanke. Napisal jo je v Ljubljani živeči Ptujčan Ivan Cimerman in jo posvetil Angeli. Predstavitelj knjige je bila na gradu Borl, kjer se je z Angelo in njeno sestro Albino Fideršek (1922-2008) seznanila gospa Silvestra Brodnjak s Hajdine. Navezala je stike z njima in nato leta 2004 Angelo tudi spodbudila k pisanju spominov. Ko je Angela po dobrih dveh letih pisanja izročila knjigo Silvestri Brodnjak, jo je ta leta 2008 izročila občini Gorišnica. Kopijo knjige je posredovala naši mentorici Darinki Čretnik. V letih 2011/12 nas je šest dijakinj pretipkalo celoten rokopis. Nakar smo se tri dijakinje ptujske gimnazije odločile natančneje preučiti zapisano gradivo. Raziskovale smo zapisana družinska razmerja, zgodovinske dogodke, opravila, šege, pesmi in pregovore.

Cilji, ki smo jih želele uresničiti v raziskovalni nalogi, so bili:

- pretipkati rokopis Angele Arnuš;
- preučiti družinska razmerja po očetovi in materini strani;
- raziskovati zgodovinske dogodke domačega kraja zapisovalke in okoliških krajev;
- preveriti vlogo stanovalcev Dominkove domačije in odmev zgodovinskih dogodkov, kakor še živijo v spominu informatorjev;
- preučevati opravila in šege, kakor jih je opisala Angela;
- preučevati pesmi in pregovore, vključene v njen rokopis.

Naše delo je vsebovalo naslednje metode dela:

- prepis rokopisa Angele Arnuš;
- iskanje virov v knjižnici Gimnazije Ptuj in Knjižnici Ivana Potrča Ptuj (Vaščanke uganke, Slovenska slovstvena folklor, Slovenski etnološki leksikon, Vodnik po spomenikih, časopisni članki);
- delo na terenu - obisk Dominkove domačije, Občine Gorišnica, pokopališča, fotografiranje, intervjuji, ogled gradiv o Dominkovi domačiji.

Pred začetkom raziskave smo si zastavile 6 hipotez o tem, kaj želimo ugotoviti:

- Hipoteza 1:
Pomen Angele Arnuš in njenega rokopisa za boljše poznavanje Dominkove domačije in Gorišnice.
- Hipoteza 2:
Rokopis Angele Arnuš je pomemben za razumevanje sorodstvenih odnosov.
- Hipoteza 3:
Prebivalci Gorišnice dobro poznajo potomce Dominkove domačije.
- Hipoteza 4:
Zgodovinske dogodke je moč preveriti preko ustnih in pisnih virov.
- Hipoteza 5:
Prebivalci Gorišnice ohranjajo zapisana opravila in šege.
- Hipoteza 6:
Prepoznavnost Dominkove domačije v slovenskem prostoru.

2 OBČINA GORIŠNICA

Občina Gorišnica leži na severovzhodu Slovenije, na območju Ptujkega polja. Razprostira se na levi in desni strani magistralne ceste Ptuj – Ormož in zajema 61,2 km². V njej živi 5822 prebivalcev. V občini Gorišnica je 11 vasi: Cunkovci, Formin, Gajevci, Gorišnica, Mala vas, Moškanjci, Muretinci, Placerovci, Tivolci, Zagojiči in Zamušani.

Gorišnica je osrednji kraj v občini Gorišnica. Leži na severovzhodu Slovenije, na območju Ptujkega polja, ob magistralni cesti Ptuj – Ormož. Na severu omejuje vas reka Pesnica, na jugu pa kanal reke Drave, ki je bil zgrajen v 70. letih.

Gorišnica leži na višini 211 metrov nadmorske višine, 46°25'6.25" severne geografske dolžine in 16°0'33.95" vzhodne geografske širine. Poseljena je bila že v rimski dobi, o čemer pričajo kamnite sekire, rimske gomile in ostanki rimskih cest, ki so jih odkrili pri arheoloških izkopavanjih. Kraj šteje 738 prebivalcev.¹

Slika 1: Položaj Gorišnice. (Vir: Občina Gorišnica, 2013)

¹Občina Gorišnica. Občina Gorišnica. Dostopno na: <http://www.gorisnica.eu/index.php?stran=vasi&podstran=gorisnica> (08. 03. 2013)

3 DOMINKOVA DOMAČIJA

3.1 Preteklost in obnova

Dominkova domačija je glavni kulturni spomenik občine Gorišnica in hkrati najstarejši primer hiše, grajene v panonskem slogu. Zgrajena je bila v začetku 18. stoletja in je od takrat veljala za eno bolj urejenih domačij daleč okrog. O tem je Angela zapisala:

»Prišel je v Gorišnico človek, po imenu Imbra, moj ata niso vedeli drugega imena. Prosil je na občini za to krpo zemlje in tu, ki še danes stoji hiša, gradil dve leti. Za hišo je stalo veliko hrastovega lesa, da je lahko podrl. Naprosil še je ljudi, da so mu tesali, pomagali zgraditi to hišo. Prvo leto, ko se je vselil, je prišla velika voda in preplavila hišo do oken. Dva dneva in noči je preživel na kumenu pri peči, da je odtekla voda. In drugo leto je spet prišla voda visoka do oken. Potem se je razjezil ta človek in prodal to hišo nekemu Dominku in od takrat se vedno imenuje Dominkova domačija. Potem so se menjavali različni gospodarji do zadnjega para, ki se je poročil na to domačijo, pisal se je Krajnc.«

Jurij Krajnc je leta 1824 odkupil domačijo od Jožefa in Marije Golob. Sledilo je več rodov Krajncev do Angeline babice Marije, ki se je poročila z Janezom Nemcem iz Mezgovcev ob Pesnici. To sta bila Angelina babica in dedek po očetovi strani.

Slika 2: Angela ob Dominkovi domačiji. (Vir: arhiv Silvestra Brodnjak, 2004)

Domačija je svojo prvo obnovo doživela v sredini 19. stoletja. Lastniki so hišo dobro vzdrževali, nekaj manjših popravkov z napeljavo elektrike se je zgodilo tudi v prvi polovici 20. stoletja.

Zadnja živeča na domačiji je bila Katarina Nemeč, znana tudi kot Dominkova Kata. Trudila se je, da je domačija ohranila svojo prvotno panonsko podobo. Po njeni smrti leta 1990 je domačijo podedoval sin. Občina Gorišnica je s takratnim županom Slavkom Visenjekom in s pomočjo občanov leta 1997 domačijo odkupila ter jo obnovila.

Slika 3: Vse tri Nemčeve ženske - Katarina, na sliki Albina Lugariča, hči Albina, hči Angela in bivši župan občine Gorišnica Slavko Visenjak leta 2003. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2003)

Pod strokovnim vodstvom Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor se je začela temeljita in natančna obnova hiše. Domačija je tako ponovno zaživela in živi še danes, podpora vodstva občine ter skrb okoliških prebivalcev sta omogočila, da je domačija najpomembnejši kulturni spomenik v Gorišnici.

Danes je domačija dostopna tudi širši javnosti, za strokovno vodstvo pa skrbita upokojeni domačinki gospa Frida Zorli in gospa Anica Toplak. Letno si domačijo ogleda okrog 3000 obiskovalcev. Večina je mladih, od vrtcev do srednjih šol, prihajajo pa tudi večje skupine drugih obiskovalcev.

Slika 4: Angela razkazuje svoje izdelke učencem OŠ Mladika na obisku pri njej, 1996. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

Domačija je bila večkrat prizorišče snemanja različnih filmov. Največkrat jo je posnel znani ptujski snemalec Tinček Ivanuša. Leta 1986 sta tako Katarina kot Angela sodelovali pri snemanju njegovega filma Pozabljena dežela.

V letu 2012 je RTV Slovenija na domačiji posnela mladinski igrani film Najdenček Leksej po literarni predlogi Frana Ksaverja Meška. Scenarij zanj je napisal prof. likovne vzgoje in računalništva na OŠ Gorišnica Boštjan Rihtar. Poleg znanih slovenskih igralcev so v filmu nastopili tudi domačini.

3.2 Društvo upokojencev Gorišnica

Pomembno vlogo pri ohranjanju dediščine Dominkove domačije pa ima tudi Društvo upokojencev Gorišnica. Društvo je v letu 2012 praznovalo 60-letnico obstoja. Od leta 2002 deluje v njegovem okviru Sekcija za ohranjanje kulturne dediščine na Dominkovi domačiji. Po zaslugi članov društva na vrtu še danes rastejo zdravilna zelišča, sejejo sirek, pridelujejo lük in druge poljščine ter vzdržujejo brajde, ki so meja na obeh straneh domačije. Za člane društva pomenijo ta opravila druženje in sprostitev, domačija pa še vedno živi, kot bi si to želela Dominkova Kata.

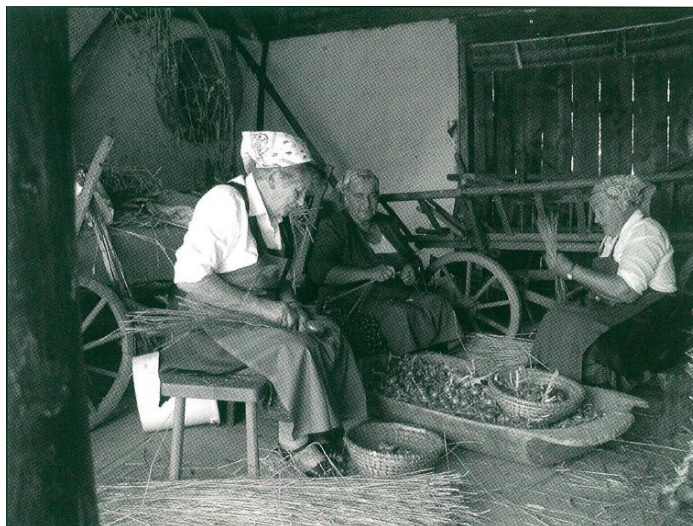
Slika 5: Člani Društva upokojencev Gorišnica pri spravilu buč. (Vir: arhiv DU Gorišnica)

Slika 6: Članice Društva upokojencev Gorišnica pri izdelavi metel iz sirka. (Vir: arhiv DU Gorišnica)

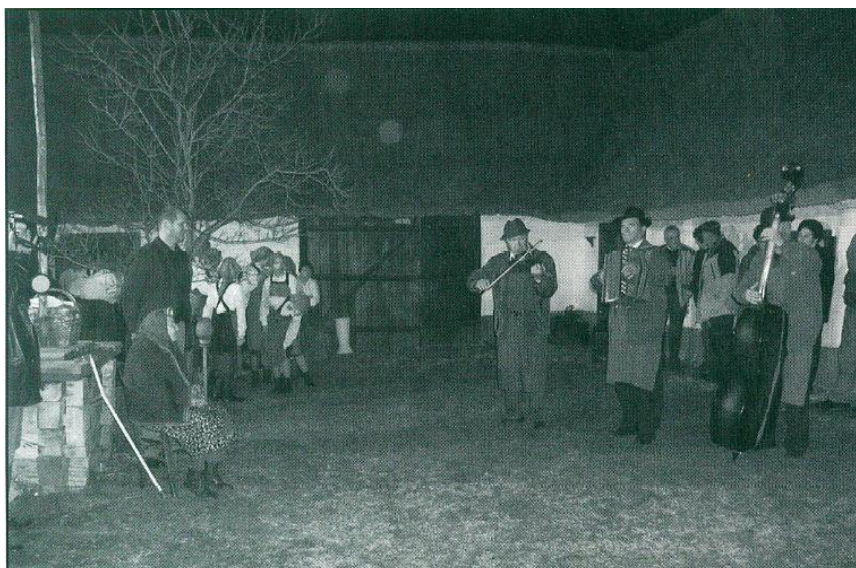
3.3 Praznika na Dominkovi domačiji

Vsako leto se na Dominkovi domačiji odvijata dve tradicionalni prireditvi. Julija, v času občinskega praznika, praznujejo moškanjske lükarce. Prireditev poteka čez dan, lükarcam v tradicionalni ljudski noši se pridružijo harmonike, dobra hrana in pijača ter seveda vesela družba. Ob tem obiskovalci spoznavaajo pridelavo, spravilo in pletenje lüka v vence.

Slika 7: Tržni dan lükarc – »Küpte, küpte lük!« (Vir: Občinsko glasilo Vesti iz vasi, 2003)

V spomin na Dominkovo Kato pa vsako leto na dan svete Katarine (25. 11.) občina povabi vse Katarine na Dominkovo domačijo. Čaka jih pogostitev, kulturni program, vsi skupaj pa zapojejo kakšno pesem in se poveselijo.

Slika 8: »Katrejini večer« na Dominkovi domačiji. (Vir: Občinsko glasilo Vesti iz vasi, 2003)

4 ANGELA ARNUŠ

(10. 3. 1921 – 30. 12. 2007)

Angela Arnuš, roj. Nemeč, je bila prvorojenka Katarine Nemeč, roj. Petrovič, in Martina Nemca. Imela je še sestro Albino (1922 – 2008) in brata Slavka (1925).

Rodila se je na stari Dominkovi domačiji, tu preživela otroštvo in mladost. Končala je OŠ v Gorišnici, potem pa kmetovala.

Slika 9: Angela Arnuš pred svojo domačijo. (Vir: Ivan Cimerman)

Leta 1945 se je poročila z Antonom Arnušem s Hajdine. Bil je čevljar, zaposlen v obratu Zaščita v Kidričevem. Leta 1946 se jima je rodil edini sin Darko. Z možem sta si poleg domačije zgradila lastno hišo, mož pa je imel doma tudi čevljarsko delavnico.

Angelino družino je usodno zaznamovala smrt sina Darka, ki se je leta 1966 ponesrečil pri služenju vojaškega roka v JLA. Njegovo izgubo je poskušala nadomestiti tako, da je sprejela na stanovanje učitelja Darka Drevenška, ko je ta služboval na OŠ Gorišnica. Pozneje je skrbela za rejenca Slavka, ki mu je po smrti svojega moža (1915 – 1996) in po svoji smrti zapustila hišo in zemljo. Tu Slavko Cafuta še vedno živi in hrani Angelino zapuščino.

Kljub veliki nadarjenosti se Angela ni mogla šolati. Zato pa je sama razvila svoje talente. Veliko je risala, vsi sogovorniki se spominjajo njenih voščil in čestitk, ki so bile vse izvirne, opremljene z njenimi risbami. Iz suhih rož in semen je oblikovala svoje slike. Za različne priložnosti je pekla torte, ki jih je izvirno okrasila. Skupaj z možem sta domačim maškaram pomagala izdelovati pustna oblačila. Vezla je prte, pletla, dekleta je učila delati okraske za torte.

Pred 2. svet. vojno je igrala v rogozniški gledališki skupini Danijela Šugmana, očeta Zlatka Šugmana. Sama je napisala izvirno igro Koline, ki so jo tudi igrali. Rokopis igre hrani Slavko Cafuta. Obe s sestro sta lepo peli, tudi v cerkvenem zboru.

Najbolj jo je razveselilo, da je občina Gorišnica 1997 odkupila njeno domačijo, jo prenovila in jo spremenila v muzej. Dokler je mogla, je tudi ona prispevala k njeni uveljavitvi, saj je obiskovalcem v klenem, živem narečju pripovedovala o njeni preteklosti.

Sodelovala je tudi pri snemanju filmov o njej.

Nazadnje je med letoma 2004 – 2006 napisala svoje spomine. Z neverjetnim spominom je v njih ohranila podobo svoje domačije, prednikov po materini in očetovi strani, opisala opravila in običaje. Zapisala je tudi nekaj dogodkov, ki so zaznamovali njen domači kraj Gorišnica. Med spomine je ves čas vpletala pregovore in pesmi, izvirne in prevzete. S svojimi spomini je tako sebi postavila najlepši spomenik.

Slika 10: Prizor iz igre Koline, druga od desne Angela Arnuš, marec 1986. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

Slika 11: Angelini ročni izdelki. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

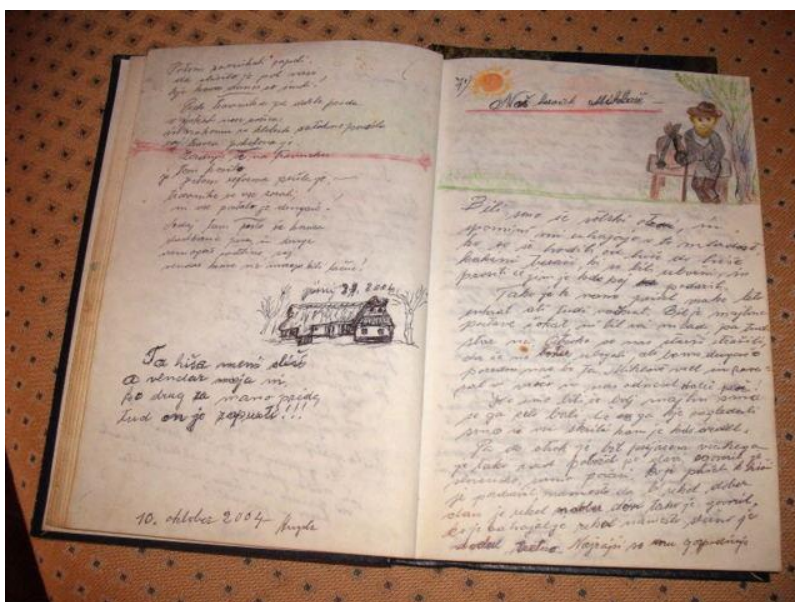
5 ROKOPIS

Angela Arnuš je zapisovala spomine v spominsko knjigo. Gre za format v velikosti 25 x 20 cm, platnice so temno rjave barve. Vsak zapis je oštevilčila, naslovila in pogosto tudi ilustrirala. Ilustracije so narejene z »barvicami« in povezane s temo zapisa. Na koncu zapisa je dodala datum in svoj podpis.

Spomini so pisani v knjižnem jeziku z nekaterimi narečnimi prvinami. Delni odmiki se kažejo v rabi sklona (okopavat korusze, pobirat pšeničnega klasja); spola (zeleno fižolo poleg fižol, so bile zložene drva, vse tri leta); rabi onikanja (mama so rekli). Največ razlik je v pravopisu - pisavi velike in male začetnice; pisanju skupaj, narazen; stavi ločil, zlasti vejice; skoraj ne uporablja ločil pri rabi premega govora; zelo pogosto rabi klicaj.

Pri prepisovanju rokopisa smo se strogo držale izvirnika (diplomatični prepis). Za raziskovalno nalogo smo po posvetu s prof. dr. Marijo Stanonik le nekoliko, predvsem v pravopisu upoštevale veljavne pravopisne norme.

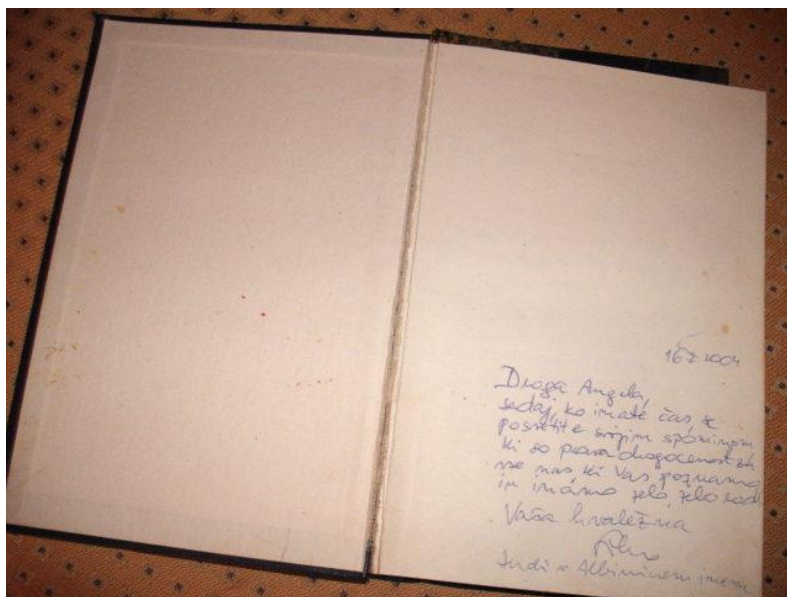
Glede na njeno formalno izobrazbo in starost kažejo spomini Angele Arnuš zavidljivo znanje in obvladanje maternega jezika.

Slika 12: Rokopis Angele Arnuš, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Zapisi so nastali na pobudo gospe Silvestre Brodnjak, ki je Angeli dala spominsko knjigo ob njenem odhodu v bolnišnico. 16. 2. 2004 ji je napisala:

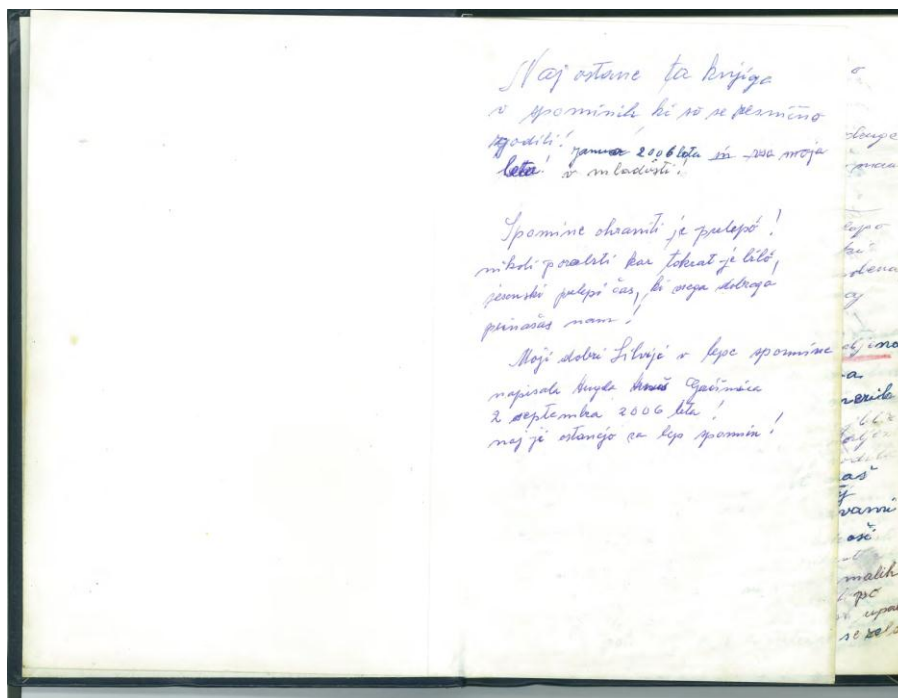
»Draga Angela, sedaj, ko imate čas, se posvetite svojim spominom, ki so prava dragocenost za vse nas, ki vas poznamo in imamo zelo zelo radi.
Vaša hvaležna Silva
tudi v Albininem imenu«

Slika 13: Posvetilo Silvestre Brodnjak Angeli Arnuš. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Angela Arnuš je zapise posvetila Silvestri Brodnjak. 2. septembra 2006 ji je napisala:

»Moji dobri Silviji v lepe spomine,
Napisala Angela Arnuš Gorišnica
2 septembra 2006 leta!
Naj ji ostanejo za lep spomin!«

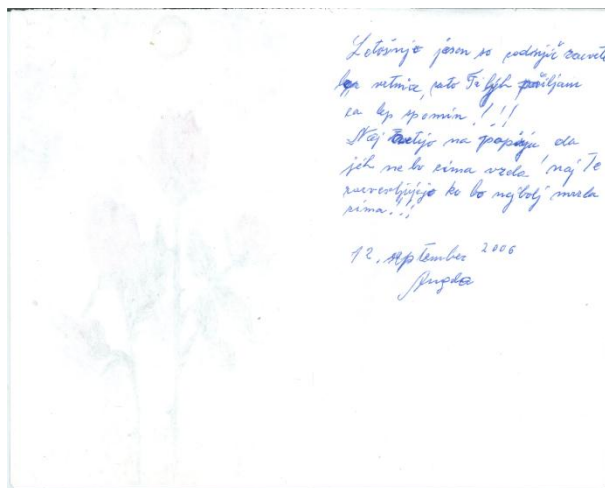
Slika 14: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Na posebnem listu ji je narisala šopek vrtnic, ob njem pa zapisala:

»Letošnjo jesen so zadnjič zacvele
lepe vrtnice, zato Ti jih pošiljam
za lep spomin!!!
Naj cvetijo na papirju, da
jih ne bo zima vzela naj Te
razveseljujejo ko bo najbolj mrzla
zima!!!
12. september 2006 Angela«

Slika 15: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Slika 16: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

6 INTERVJUJI

6.1 Intervju z županom občine Gorišnica Jožetom Kokotom

Ob našem obisku Gorišnice v četrtek, 7. 3. 2013, nas je sprejel tudi sedanji župan občine Gorišnica Jože Kokot. Predstavil nam je načrte občine Gorišnica v zvezi s prihodnostjo te domačije. V preteklem letu je občina pridobila gradbeno dovoljenje za gradnjo recepcije in parkirnih prostorov, ki naj bi bila izvedena v prihajajočem letu. S tem bi domačija pridobila še kakšnega obiskovalca več, možen bi bil tudi nakup raznih spominkov in razglednic. Občina skrbi za vzdrževanje okolice, razna manjša popravila in večja dela, kot sta košnja trave in oranje. Za vsa druga opravila in vodenje pa skrbijo člani Društva upokojencev Gorišnica. Angelo Arnuš nam je župan opisal z naslednjimi besedami:

»To je bila kmečka, skromna žena. Bila je zelo poštena. Na njo imam lepe spomine. Na pomoč je priskočila tudi pri obnovi domačije s svojimi nasveti. Lahko rečem, da je bila skriti talent. Res fajn ženska.«

Obudil pa je tudi spomine na Angelinega zgodaj umrlega sina Darka.

»Bila sva vrstnika, skupaj sva igrala nogomet, veliko popoldnevov smo preživeli skupaj. Umril je tragično, pri služenju vojaškega roka v JLA. Pod seboj ga je pokopal tovornjak, s katerega je skočil, ko je le-ta zavozil s ceste,« nam je povedal gorišniški župan.

Slika 17: Na obisku pri gorišniškem županu Jožetu Kokotu, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

Po obisku pri zdajšnjem županu smo v občinski stavbi srečali nekdanjega župana Slavka Visenjaka. Tudi on se je dobro spomnil tako Angele kot prizadevanj za ohranitev njene domačije. Povedal nam je, da mu je Angela ob različnih priložnostih voščila z doma narejenimi voščilnicami.

Slika 18: Raziskovalke v stavbi občine Gorišnica skupaj s Silvestro Brodnjak in Slavkom Visenjkom, 7. 3. 2013. (Vir: Marija Horvat, 2013)

Slika 19: Angelina ročno izdelana voščilnica. (Vir: Slavko Visenjajk)

6.2 Intervju s Silvestro Brodnjak

Po opravljenem intervjuju z županom se je naše terensko delo nadaljevalo v družbi Silvestre Brodnjak, gospe, ki je Angelo tudi osebno poznala in jo spodbudila k pisanju spominov. Gospa Silvestra nas je spremljala na Angelin grob in ob tem pripovedovala, kako sta se z Angelo spoznali.

Slika 20: Ob družinskem grobu na gorišniškem pokopališču, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

Naše druženje se je nadaljevalo na Dominkovi domačiji, kjer smo si znova ogledale naš občinski spomenik. Povedala nam je, kako jo je spoznala, se z njo družila in jo pripravila k pisanju spominov. V zadnjih letih Angelinega življenja jo je tudi povezovala z njeno sestro Albino. Silvestra je Angelo ohranila v čudovitem spominu, naše zanimanje za njen rokopis in poznavanje njenega življenja jo je navdušilo. S seboj je prinesla albume slik, Angelina pisma, članke o njej in Dominkovi domačiji. Tako s pripovedovanjem kot z gradivom nam je veliko pomagala pri našem raziskovalnem delu. Ob tem nam je povedala, da je v njej dolgo zorela želja javno predstaviti najdragocenejšo pričevalko življenja v Gorišnici, Angela Arnuš. Leta 2001 jo je po zaslugi pesnika, pisatelja, ugankarja, novinarja in fotografa Ivana Cimermana spoznala na predstavitvi njegove knjige Uganke vaščanke. Knjigo je Angeli posvetil ob 80-letnici. Ob vsakem obisku je poleg zanimivih pogovorov posnel tudi izjemne fotografije, ki jih je objavil v tej knjigi. Predstavitve se je udeležila tudi Angelina mlajša sestra Albina Fideršek. Silvestra Brodnjak nam je o tem povedala:

»To je bil začetek našega prijateljstva, v katerem sem igrala nekakšen vezni člen med dvema sestrama, ki sta bili zelo navezani druga na drugo, čeprav se zadnja leta nista več prav pogosto srečevali. Ker sta me zelo spominjali na moji pokojni mamu in botro, ki sta bili njunih let, sem rada zahajala v Gorišnico in o tem po telefonu poročala Albini v Maribor in obratno. Ko je leta 2004 Angela zaradi težav z zdravjem morala ostati v bolnici, sem ji ob obisku podarila spominsko knjigo in jo spodbudila, naj začne zapisovati spomine, ki jih je tako rada obujala ob najinih pogovorih. Moji želji je ustregla in po dobrih dveh letih mi je do zadnje strani popisano knjigo tudi izročila. Prepričana sem, da nas ni malo, ki smo na obe ohranili premnoge nepozabne spomine.«

Slika 21: Na Dominkovi domačiji, tretja od desne Silvestra Brodnjak, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

6.3 Intervju s Frido Zorli

Ena od vodnic po Dominkovi domačiji je upokojena učiteljica Frida Zorli iz OŠ Dornava, sicer domačinka iz Gorišnice. V recepciji Dominkove domačije nam je pokazala kopijo Angelinih spominov, članke o njej in domačiji. Gradivo je zelo obširno in vestno urejeno, gospa Zorli nam ga je izročila, da smo ga lahko uporabile pri naši nalogi. Hkrati pa je navezala stike s prijaznimi domačini, ki so nam s svojimi spomini, gospod župnik pa tudi z matičnimi knjigami in kroniko, pomagali pri naši raziskavi.

Ob našem zadnjem obisku nam je podrobno razkazala celotno hišo, gospodarsko poslopje, kmetijska orodja, delavnico ... Veliko nam je povedala o Nemčevi družini in odgovarjala na naša vprašanja. Mnogo nam je povedala o Angelinem otroštvu, kako je živela celotna družina, o njihovih navadah, običajih ter opravilih. Povedala nam je tudi, da je Angelo večkrat obiskala v njeni hiši, ki stoji zraven Dominkove domačije.

Slika 22: Dominkova in v ozadju Angelina hiša, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013).

Ob Angelini smrti je v spominskem članku v občinskem glasilu Vesti iz vasi o njej zapisala:

»Zadnjih deset let, ko sem opravljala delo vodičke na Dominkovi domačiji, sem se imela priložnost dnevno srečevati z njo in jo bolje spoznati. Ukrivljena pod bremeni življenja in visoke starosti je bila še vedno bistrega uma, neizmerno prijazna in gostoljubna. Zelo rada je pripovedovala zgodbe, ki jih je pisalo življenje na Dominkovi domačiji, in to v klenem, živem narečju. Še posebej so bile dragocene njene pripovedi, ko so prihajali avtobusi šolskih otrok, da bi izvedeli, kako so nekoč živeli naši predniki.«

Na naše vprašanje, kakšen pomen imajo Angelini zapisi, nam je odgovorila:

»Ta zvezek je bogata zapuščina za rodove, ki prihajajo, da se zavedo svojih korenin.«

Informacije, ki smo jih pridobile, so bile izjemno koristne. Ob ogledu hiše in gospodarskega poslopja smo si lahko živo predstavljale vse, kar je Angela zapisala v svojih spominih. Ugotovile smo, da so v hiši ohranjeni številni predmeti, v gospodarskem poslopju pa mnogo orodja, ki ga je Angela opisala in narisala v svojem rokopisu.

Slika 23: Frida Zorli razkazuje raziskovalkam Dominkovo domačijo, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013)

Slika 24: V notranjosti Dominkove domačije, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013)

6.4 Intervju z župnikom Ivanom Holobarjem

V ponedeljek, 11.3., smo skupaj z mentoricama obiskale gospoda Ivana Holobarja, župnika v župniji Sv. Marjeta niže Ptuja v Gorišnici, da bi preverile zapise sorodstvenih vezi Angelinih sorodnikov. V župnijski kroniki pa smo hotele razbrati zapise o rušitvi župnijske cerkve med 2.svet. vojno. G. župnik nam je prijazno ponudil na vpogled vse knjige in nam pomagal pri iskanju.

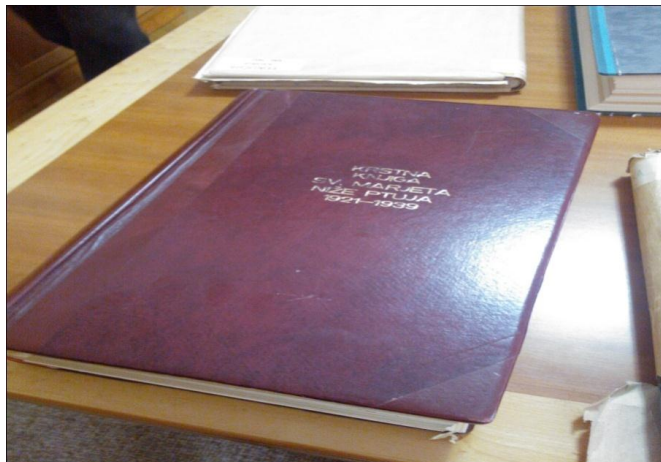
Slika 25: Na obisku pri župniku župnije Sv. Marjeta niže Ptuja. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

Ogledale smo si župnijsko kroniko, v kateri smo poiskale opise zgodovinskih dogodkov, ki jih je Angela zapisala v rokopisu.

Slika 26: Župnijska kronika od 1870 župnije Sv. Marjeta niže Ptuja. (Vir: Eva Vojsk, 2013)

Ker so del naše naloge tudi družinska razmerja, smo prelistale krstno, poročno in mrliško knjigo, v katerih smo poiskale še vse neznane datume, ki jih iz Angelinih rokopisov nismo mogle razbrati.

Slika 27: Krstna knjiga župnije Sv. Marjeta niže Ptuja (1921-1939). (Vir: Eva Vojsk, 2013)

Vprašale smo ga, kako se spominja Angele Arnuš. Opisal nam jo je z naslednjimi besedami:

»Vem, da je bila delavna, zelo spretna in izredno pozorna. Tudi meni je za božične in velikonočne praznike pošiljala voščilnice, čeprav sva se redno srečevala pri sveti maši. Vsestransko je bila urejena. Zelo rada je imela tudi živali. Spominjam se, da je bila vedno prisotna na raznih ročnih delih, saj je rada pletla.«

Gospod župnik nam je povedal tudi nekaj besed o Angelinih čustvih zaradi izgube sina: »Te izgube sina ni nikdar prebolela. Vedno je bilo to nekje v ozadju prisotno. Njej in njenemu možu se je življenje po tem močno spremenilo. Drugače sta pa s Tonom, njenim možem, živela v razumevanju, kasneje sta vzela v rejo Slavka.«

Izvedele smo, da je gospod Holobar v učilnici župnije opravil Angelino in Antonovo zlato poroko, ki sta jo obhajala leta 1995.

Slika 28: Ob Angelini in Antonovi zlati poroki na njenem domu, november 1995. (Vir: arhiv Slavko Cafuta, 2013)

Med obiskom župnika Ivana Holobarja se nam je pridružila tudi gospa Irena Lapornik. Povedala nam je, da je bila njena babica soseda družine Nemec. Ker je nekaj časa v otroštvu preživela tudi v babičini hiši, je z nami delila svoje spomine na družino. Več kot o celotni družini nam je znala povedati o Angelini materi Katarini, saj jo je njena babica dobro poznala in ji večkrat tudi pripovedovala o njej. Povedala je, da se je Katarina še v pozni starosti knajpala ter s svojimi nasveti in zelišči zdravila ljudi.

S svojimi informacijami je razširila naše dotedanje znanje in nam pomagala pri nadaljnjem raziskovalnem delu.

6.5 Intervju z Otilijo Brodnjak

Na dan sv. Gregorja, 12. 3. 2013, smo skupaj z mentoricama opravile intervju z gospo Otilijo Brodnjak, rojeno leta 1925. Naše srečanje je potekalo na njenem domu v Gorišnici. Otilija je Angelo zelo dobro poznala in se je je z veseljem spominjala. Z Angelo sta skupaj odraščali, saj sta bili podobne starosti, stanujoči v istem kraju.

Otilija nam je pripovedovala o Angelinih starših, Dominkove Kate se je spominjala kot dobre ženice, ki je imela rada vse otroke v vasi, na domačiji pa je vedno skrbela za red in čistočo. Mnogim ljudem je pomagala z nasveti in zelišči premagovati zdravstvene težave.

Spominjala se je, kako je z Angelo in njenim možem celo zimo pripravljala pustne maske in kako sta kasneje dobili prvo nagrado na pustni veselici v Gorišnici.

Pripovedovala nam je o spopadu med partizani in Nemci, ki se je zgodil 4. februarja 1945 za Dominkovo domačijo.

Osebno pozna tudi Slavka Cafuto, ki ga je Angela s svojim možem po sinovi smrti sprejela v svoj dom in ga ljubila kot sina.

Otilijino pričevanje je bil velik prispevek k naši raziskovalni nalogi, saj je Otilija s svojim pričevanjem potrdila številne Angeline zapise.

Slika 29: Intervju z Otilijo Brodnjak, 12. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

6.6 Intervju z Ivanom Cimermanom

Ivan Cimerman, ki je od leta 1985 obiskoval Angelo na njeni domačiji, je v veliki meri zaslužen za nastanek Angelinih spominov. Ker se je Silvestra Brodnjak preko njega in njegove knjige seznanila z Angelo, smo mu zastavile nekaj vprašanj. Nanja nam je prijazno odgovoril in nas opozoril še na nekaj gradiva.

»Angelo Arnuš sem srečal, ko sem iskal enkratne fotografske motive.

Ta prijazni, topli dom s črno kuhinjo, pečjo in majhnimi prostori je simbol domov, ki so dolga stoletja sestavljali vasi na Dravskem in Ptujskem polju. Tudi moj oče se je rodil v podobni koči, bliže mesta Ptuja. Že od zgodnjega otroštva sem navezan na navade, običaje, izročila, pripovedke, na duhovno in delovno izročilo, ki spremlja ob poštemem in trdem delu našega kmečkega človeka. Te korenine so oblikovale tudi tematiko mojega pisanja. Ob srečanju z Angelo sem začutil, da nosi v svoji duši dobroto, iskrenost, poštenje in marljivost moje babice Julije. Moji ljudje s Ptujkega in Dravskega polja me navdihujejo pri pisanju o izseljencih, o usodah katerih sem 20 let pisal kot novinar in urednik izseljenske revije Rodna gruda ter v novelah in črticah. Izseljensko-povratniško tematiko opisujem tudi v zbirki novel Jaguar med sončnicami, ki izide to pomlad.

Angelo in njen arhaični kmečki svet sem spoznaval ob kramljanjih z njo pod brajdami, ob treh koruzjakih, ob vrčih, ki so služili za kislo mleko, ob stopah, s katerimi so luščili ajdovo zrnje. Bila je ljudska umetnica. Napisala je tudi odrsko igrico Koline in zgodbe, pri katerih sem jo spodbujal k pisanju. Izdelovala je imenitne torte za gostije in risala čestitke za praznike, obdelovala vrt. V sebi je nosila nekaj, kar težko najdem v tem svetu – notranjo lepoto.

Nazadnje sem jo opisal marca letos (2013) kot teto Meto v satirični črtici Kje bo domek za sedem mišk? Še prihajam na Dominkovo domačijo, obdano z neko tiho, otroško dobrotljivostjo. Nazadnje sem to pomlad našel pri Dominkovih, med mahom s slamo pokrite strehe rastlino netresk. Bojevita in bodljikava štrli v svet. Ime netresk govori o tem, da strela nikoli ne trešči v hišo, streho, kjer raste. Hiša, ta topla lepota, je stara 320 let. Morda pa strele treščijo samo v hiše, kjer prebiva Zlo?«

Slika 30: Ivan Cimerman in Angela Arnuš pred Dominkovo domačijo. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2001)

6.7 Pogovor s Tinčkom Ivanušo

Tinček Ivanuša že leta s svojo kamero spremlja vse pomembnejše dogajanje v našem okolju. Posnel je tudi veliko slikovnega gradiva o Dominkovi domačiji, pa tudi o Angeli Arnuš. Povedal nam je:

»Angelo Arnuš in njeno mater Katarino sem dobro poznal. Na Dominkovi domačiji sem leta 1986 posnel zgodbo Pozabljena dežela. Pri snemanju sta sodelovali tako Angela kot njena mati Katarina, ki sta trebili buče. Hotel sem pokazati že pozabljena opravila in običaje. Pozneje sem posnel vsaj 15 filmov o njej in njeni domačiji.

Pogosto sem jo obiskoval skupaj z Ivanom Cimermanom. Večkrat mi je statirala – čistila lükec, trebila buče, pogosto sem jo posnel v Dominkovi domačiji.

Vsakič, ko sem se peljal mimo, sem se oglasil pri njej, vedno sem ji šel voščiti za veliko noč in novo leto, obiskoval sem jo tudi v Muretincih. Bila je čudovita ženska – s seboj je na svet prinesla pamet in dobroto.«

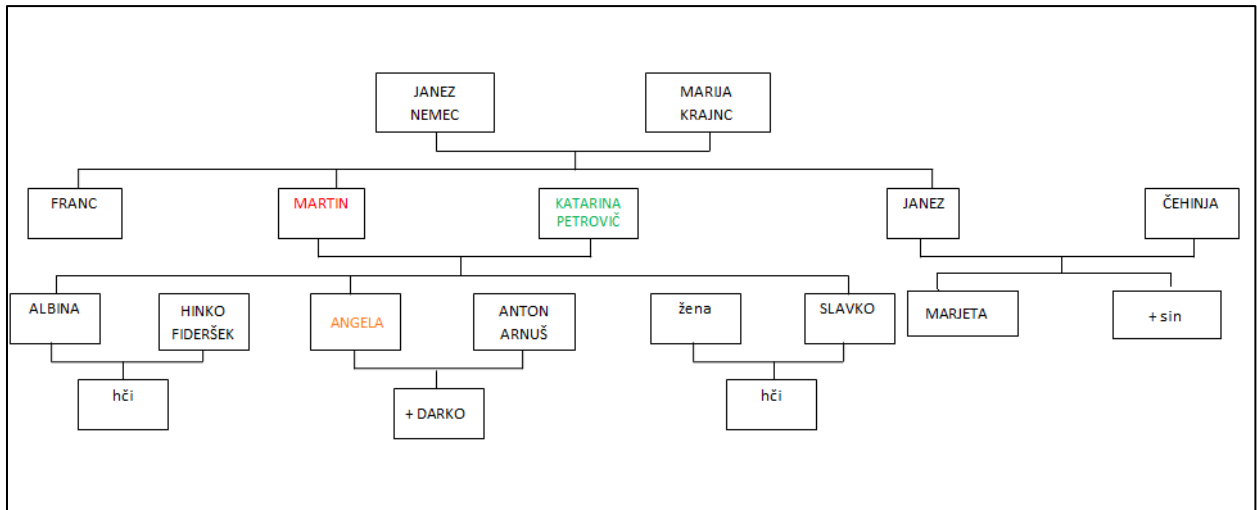

Slika 31: Tinček Ivanuša z Angelo Arnuš, april 1996. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

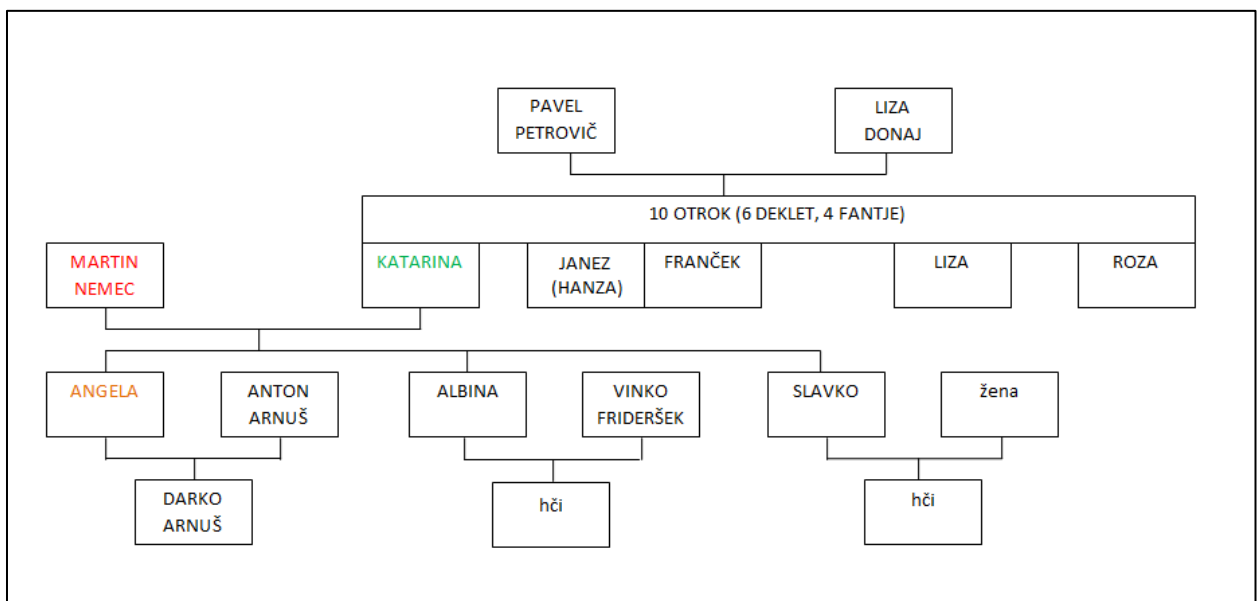
7 DRUŽINSKA RAZMERJA

7.1 Družinsko drevo

Po preučevanju družinskih razmerij smo za lažje razumevanje oblikovale delno družinsko drevo do tretjega rodu Angelinih sorodnikov po očetovi in materini strani.

Slika 32: Delno družinsko drevo po očetovi strani. (Eva Vojsk, 2013)

Slika 33: Delno družinsko drevo po materini strani. (Rebeka Kovačec, 2013)

7.2 Družinska razmerja po očetovi strani

Angelini predniki po očetovi strani izvirajo z Dominkove domačije (očetova mama Marija Krajnc) in Mezgovcev ob Pesnici (očetov oče Janez Nemeč). Ta se je priženil na ženino domačijo po tistem, ko ji je umrl brat. Imela sta tri sinove: Franca, Martina in Janeza. Njena sestra Marjeta pa je imela nezakonskega sina Frančeka. Angela piše o svojih starih starših, kako je dedek prenovil hišo in kako je s pridelovanjem lüka dokupil še eno njivo.

“Morala se je poročiti, saj so ji umrli njen oče in mati, ostali sta sami. Prišel je njen ženin iz Mezgovc. Takrat je bilo vse lepše, naredil je vse. Ta okna, ki so še danes na hiši, in vrata vse, in polkne na hiši, potlakoval okoli hiše s kamenjem. Vse to so mi povedali ata, zato lahko jaz danes to zapišem. Pri hiši se jim je zdelo premalo zemlje, zato so ta atov oče dokupili eno njivo brez denarja. Pogodila sta se z lastnikom, da jo bodo čimprej odplačali. Bili so zelo dober gospodar. Njiva je merila 43 arov. In ta naš dedek je šel v svojo domačo vas, ker je vedel, da bo lahko tam dobil čebulček, da bo posadil tisto njivo z njim. Ljudje so mu radi dali, ker tam so ga veliko sadili. In lahko so ga prodali za lepo ceno. Dela je res bilo dosti, a je vse šlo gladko. Čebule je bilo dosti, bila je zelo lepa, pomagale so ženske okopavati. Plačali so z denarjem, ko so prodali čebulo tisto leto. Tisto njivo, na kateri je zraslo toliko čebule (so) odplačali. In še danes držim polovico njive, čeravno je ne morem več obdelovati. To je ostal spomin na mojega dedeka, ki je bil tako korajžen in dober človek. Doma ni dobil nobene dote, ko se je priženil k naši hiši, ker nekdaj niso smeli trgati kmetije, zato si je moral pomagati sam! Vse to so mi povedali moj ata, zato sem hotela to zapisati poznejšim rodovom v spomin, kako so se nekdaj morali boriti, čeravno je bil moj dedek iz velike kmetije doma!

26.11.2004 zapisala Arnuš Angela”

Iz Angelinega zapisa smo razbrale, kako v preteklosti niso smeli deliti kmetij, zato pa so ljudje s trdim delom množili svoje premoženje.

Po starših je kmetijo prevzel Angelin oče Martin. Čeprav je bil po navadi oče tisti, ki je otroke vzgajal s trdo roko, je bil Angelin oče zelo nežna duša, ki ni nikomur storil žalega. Angela se ga spominja tako:

»Moj ata!

Vedno so bili dobre volje, znali so narediti marsikaj lepega. Če smo otroci bili neubogljivi, so ata šli za hišo, odrezali šibo, jo prinesli mami in rekli, natepi jih, jaz jih ne morem, in nikoli nismo bili okregani ali kedaj tepeni. Vse to so prepustili mami in samo mama so imeli nad nami vso oblast! Bili so preveč dobra duša, da bi koga prizadeli. Zato smo mamu imeli v velikem spoštovanju in ubogljivi smo bili. Vse mogoče igrače so nam delali, da bi nas razveselili. Iz lesa, pozimi iz repe so bile izrezljane. Časa so imeli malo, dela je bilo vedno dovolj. Polja smo imeli ravno za nas dovolj. Bili pa so zelo veseli vsakega igranja na inštrumente, zato so si kupili že pri vojaki na Dunaju ustno harmoniko, ki so jo igrali z usti. Bila je dolga okoli 50 centimetrov, z lepimi glasovi, ki so jih vedeli samo ata igrati, nam, otrokom jih niso pustili. Najlepši je bil njihov dunajski valček, ki so ga zaigrali velikokrat, tudi plesati so znali zelo lepo, mama pa niso znali, saj ni bilo nikogar, ki bi mamu naučil, a mama tega niso hoteli ...«

Iz tega odlomka je moč razbrati, kakšen človek je bil Angelin oče po srcu in kakšne odnose je imel z drugimi družinskimi člani. Kljub kmečkemu okolju pa ni bil usmerjen le v kmečka opravila in kmečki način življenja. Bil je dejaven na več področjih, zanimala ga je tudi glasba, rad je plesal in igral na ustno harmoniko.

Angela omenja v svojih spominih, da je bil oče Martin Nemeč izjemno iznajdljiv in ustvarjalen človek. Spominja se, kako je oče vedno prizadevno iskal dodatni zaslužek. Izdeloval je slamnike in jih prodajal na sejmu; posojal je nože za ribanje zelja in hodil sam ribat zelje; popravljal ure, rožne vence, dežnike, lotal lonce. Za popravljanje ur se je izučil pri urarju na Dunaju, kjer je 3 leta služil vojsko. To v spominih opiše tudi Angela:

“V tistem času, ko so živeli moj ata, smo bili Slovenci pod Avstro-Ogrsko, to je bila Avstrija. Morali so iti služiti vojaški rok na Dunaj, 3 leta ! vse to so ata povedali mami in sedaj lahko jaz zapišem !! Tisti čas so vojaki bili v kasarnah, njihovi oficirji pa so bili v privatnih stanovanjih in vsak vojak oficir je moral imeti enega vojaka, si ga je sam izbral, in mojega je izbral en dober oficir, in ata so mu čistili čevlje, obleko, pospravljali njegovo sobo. V jutranjih urah so imeli vežbe, popoldne pa imeli precej prostega časa, in ta atov oficir jih je vprašal, če bi se hotel kaj izučiti kakšen poklic, in ata so izrazili željo, da bi radi popravljali ure. In on jih je peljal k enemu urarju, nekje sredi Dunaja in tam so ata hodili dan za dnem, vsa 3 leta v uk - po končanem služenju so lahko odšli nazaj domov! Tistikrat so vojaki dobili tudi nekaj denarja, ata so ga skrbno hranili, so si za tisti denar na Dunaju vse tisto orodje, ki je bilo potrebno pri popravilu ur, kupili, in ga prinesli domov, tisti urar jim je dal celo spričevalo, da so uspešno naredili urarski poklic.”

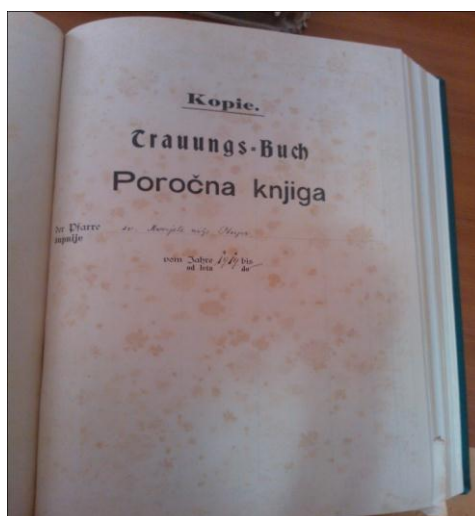
Angela se spominja tudi prigode v zvezi z očetovimi prihranki, ki jih je hranil v predalu z urami. Sosedov fantič Lojz je namreč rekel Angeli, naj očetu ukrade denar, da bo on v trgovini kupil sladkorčke in jih razdelil med vse otroke. Angela je očetu res ukradla denar, nadaljevanja pa se spominja takole:

“Ata so drugi dan že opazili, da jim manjka denar, takoj so osumili mene, me prijeli za roko in vprašali, kam sem dala denar. Začela sem jokati in morala sem povedati, da me je sosedov Lojz nagovoril, naj jaz vzamem denar. Ata so povedali mami, ki so se zelo razjezili in so me hoteli natepsti, a ata niso pustili.”

V času očetovega služenja vojske sta doma ostala sama njegov oče (Angelin dedek) in očetov brat. Martin je takrat prosil Katarino, naj jima v času njegove odsotnosti pomaga pri gospodinjskih opravilih. Ko se je Martin vrnil iz vojske, ga je oče prosil, naj se ne ženi, dokler on ne umre. In Martin je res počakal na njegovo smrt in šele takrat zaprosil Katarino za roko. Katarina, rojena Petrovič, in Martin Nemeč sta se poročila leta 1919. V času poroke je imel Martin 45 let, Katarina pa je bila kar 20 let mlajša od njega.

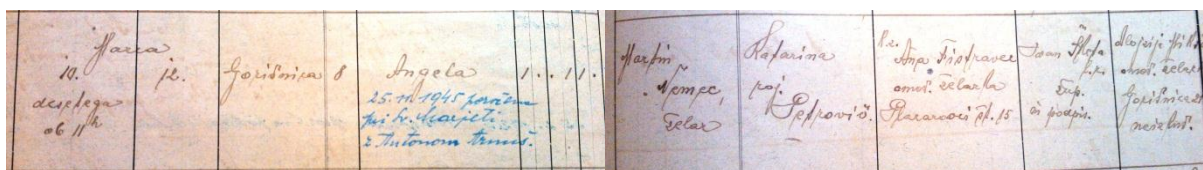
Slika 34: Poročna fotografija Martina in Katarine Nemeč, november 1919. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

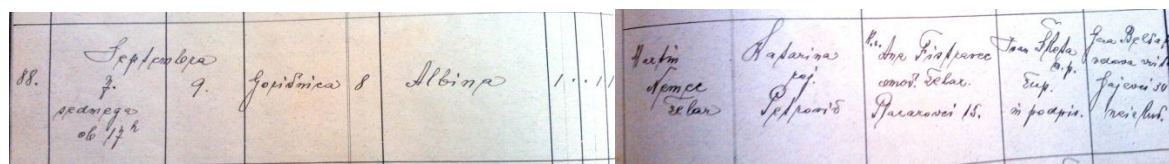
Slika 35: Poročna knjiga za leto 1919, Sv. Marjeta niže Ptuja. (Vir: Eva Vojsk, 2013)

V zakonu so se jima rodili trije otroci.

Angela je bila rojena 10.3.1921, hči Albina leta 1922, sin Slavko pa leta 1925.

Slika 36: Vpis Angelinega krsta v krstno knjigo župnije Sv. Marjeta niže Ptuja. (Vir: Eva Vojsk, 2013)

Slika 37: Vpis Albininega krsta v krstno knjigo župnije Sv. Marjeta niže Ptuja. (Vir: Eva Vojsk, 2013)

Angelin brat Slavko je bil najmlajši otrok v družini. Do 5. leta ni spregovoril, zato so mu sosodje govorili, da je mutast. Angela se v svojih zapisih spominja, kako je bil brat nagajiv in kako je vedno silil v težave. Spominja se, kako se je v otroških letih izgubil:

»On pa je v srajčki, v kateri je spal, odšel, vzel malo samokolnico in se počasi do ceste in čez cesto na polje odpeljal z njo.

Tistikrat, ko so ga iskali, so ga ata našli na polju prek velike ceste in prinesli ga domov. V eni roki so nesli njega, z drugo so vlekli njegovo samokolnico. Od takrat smo ga vedno pazili, da ni kam odšel.«

Spominja se tudi, kako je njej in sestri uničil punčko, ki jima jo je podarila žena očetovega brata Janeza:

»Če si jo znal lepo obrniti, je tudi govorila 'mama'. To so znali samo naša mama z njo ravnati. Tudi nekaj obleke je teta prinesla zraven, da sva to punčko slačili in oblačili. Ker pa najinega brata ničče ni nadzoroval, je počenjal, kar je sam hotel. Mogoče je bil takrat sam doma in je vzel nož in tej punčki izkopal iz glave obe očesi.«

V domačem kraju je končal OŠ, ob začetku 2.svet. vojne so ga mobilizirali v nemško vojsko. Pri šestnajstih letih se je moral bojevati v Franciji, nato pa v Angliji. Med vojno se ni nič oglasil, vrnil se je, ko je bila država osvobojena.

»Še bi rada pisala o vojni in o teh okupiranih naših ljudeh, ki smo preživljali težke čase! Ko so nas zasedli zgodaj zjutraj 6. aprila 1941. leta, nismo mogli verjeti, da se je naš človek čez noč znašel v tuji državi, Nemčiji! Velikim kmetom, ki so imeli večja posestva, pa tudi po dva vprežna konja, je en konj moral z nemškimi vojaki na fronto. To je bilo solz in nesreč za naše ljudi. Veliko mladih fantov in moških so se kar čez noč izgubili v gozdovih, tam so se skrivali, ponoči hodili domov po hrano. Ko je postala naša država osvobojena, je prišel domov, se zaposlil v Ptujju in tam vozil tovornjak. Prevažal je razne stvari, kmalu se je poročil in od takrat je bolj poredko prihajal domov! In našo domačijo je on hotel imeti, ki jo je prodal naši občini, in si kupil hišo nekje v Ptujju.«

Leta 1942 je Angelin oče zbolel za levkemijo. Ko je mati odhajala na polje, je Angela vedno ostajala doma in pazila na očeta, saj je imel blodnje. 11. septembra leta 1942 je oče res umrl, tako, kot je tudi sam govoril: "Prejšnjo noč so mi prišli povedat sv. trije kralji, da bom čez nekaj dni umrl."

Zaradi vojne so imeli hude težave z njegovim pogrebom. Stric Hanza ga je obril in oblekel. Sosed jim je pomagal pripraviti hišo. Dva večera so bedeli celo noč, ljudje so prihajali moliti. Komaj so dobili štiri moške, da so nesli krsto od doma do cerkve. Mašo je opravil zaradi izgona domačega župnika Ivana Škete in kaplana Martina Krištana nemški vikar Herman Loibner. Sestra je prinesla svoj zaslužek, da je mama lahko plačala pogreb. Na pogrebu sta bila od drugih sorodnikov samo atov bratranec in njegova žena.

Z Nemčevo družino pa je živel tudi Martinov brat - Angelin stric Franc. Strica se spominja po izjemnem občutku za naravo - znal je napovedovati vreme, veliko je tudi vedel o kmetijstvu. V Angelini družini namreč ni bil oče tisti, ki bi vodil gospodarstvo, to je bil stric Franc, ki se je na to res spoznal in učil tudi druge družinske člane:

"Vse je naučil mamo sejati žito, kedaj se bo kosilo seno, so celo hodili drugi kmetje spraševati, kdaj bo vreme za košnjo sena. Enkrat sta se celo z atom skregala, ata so hoteli kositi, stric je rekel ne, a ata ni bilo po godu. Stric je rekel, sam kosi, če hočeš, jaz ne bom, sedaj bo 14 dni dež. In res je deževalo 14 dni, ata so bili veseli, da nista kosila, drugače je vsa krma segnila, vsi so slamo sušili, ne seno. Zvečer, če je bilo jasno vreme, so šli pogledat luno in so nam takoj povedali, kakšno bo vreme, in vsi so verovali v našega strica."

Angela se tudi spominja zabavne prigode, povezane z njenim stricem, kako je iskal pipo, ki jo je imel v ustih. Nakar se je odločil, da ne bo več kadil.

O drugem očetovem bratu, Janezu, Angela ne zapiše toliko kot o stricu Francu. Iz spominov smo izvedele, da je bil avstro-ogrski oficir. Njegova žena je bila Čehinja, imela pa sta dva otroka, sina in hčer:

»Bili so družina s ščerko Marjeto in sinkom, ki je umrl star 4 leta, živeli so na Dunaju.«

Tudi po Janezovi smrti je njegova žena nekajkrat obiskala Nemčevo družino in vzdrževala stike z njimi.

Angela se spominja tudi očetovega bratranca Frančka, ki je pribežal na domačijo med drugo svetovno vojno, po tem, ko je kar 64 let preživel v Mariboru:

“Prosil je ata in mamó, če lahko ostane pri nas, in dovolili smo mu, rekel je, tu v tej hiši sem se rodil in tu bi rad umrl.”

V Mariboru se je izučil za čevljarja in delal čevlje v samostanu, zraven tega pa je bil tudi ministrant. Ob prihodu na Dominkovo domačijo je povedal, da so mu Nemci vzeli 3 hranilne knjižice, vendar jim je dal naslov družine Nemeč, da bodo dobili ta denar. Angela se spominja, da so denar res dobili čez približno dve leti, spominja pa se tudi tega, da si je zanj kupila ogledalo. Atov bratranec Franček je umrl 2. februarja 1942.

Svojega sina Darka Angela zelo malo omenja, saj je umrl pri dvajsetih letih in zanj predstavlja boleč spomin. O njem smo več izvedele od naših informatorjev, med drugim od župana občine Gorišnica, ki je bil njegov vrstnik.

Da bi Angela nadomestila tragično izgubo, je pod svojo streho vzela učitelja Darka Drevenška, ki je poučeval razredni pouk na OŠ Gorišnica. Z Angelo sta se zelo dobro razumela. Darko se je kasneje poročil in odselil, vendar je Angelo s svojo ženo redno obiskoval.

Leta 1969 sta z možem Antonom v rejništvo vzela Slavka Cafuto (1963) iz okolice Destrnika. Zanj sta skrbela kot za lastnega sina, zato Slavko iz Gorišnice ni nikoli odšel, rejnika pa sta mu zapustila svojo hišo in zemljo.

Slika 38: Slavko Cafuta (prvi otrok z leve) s svojima rejnikoma, Angelino mamó Katarino in sosedi.
(Vir: arhiv Slavko Cafuta, 2013)

7.3 Družinska razmerja po materini strani

Angelin rod po materini strani je izviral iz Placerovcev.

Prva omemba vasi Placerovci je v povezavi z Angelino babico Lizo, z deklinškim priimkom Donaj, ki je tu živela. Kot otrok je morala veliko delati, saj je imela mačeho, ki je za delo raje uporabila njo kot svoje otroke. Angelina babica Liza je opravljala delo babice - pomagala je na svet otrokom.

Poročila se je s Pavlom Petrovičem, ki je prihajal iz župnije Sv. Marka, iz sosednje vasi. Pavel je bil izučen komatar, ki je služboval na gradu Borl. Izdeloval je vajeti za konje. Ta poklic mu je prinašal dober zaslužek, s katerim je lahko kupil manjšo kmetijo, se poročil in skrbel za družino. Imela sta 10 otrok, prva izmed njih je bila Angelina mati Katarina. Življenje je bilo težko, oba sta morala trdo delati. Angelin dedek je delal pri grofu in služil denar, babica pa je skrbel za delo doma. Še težje je postalo, ko je tako velika družina ostala brez očeta, ki je umrl za pljučnico, potem ko je sredi zime pri prečkanju Drave padel v vodo.

Najstarejša hči, Angelina mati Katarina, je morala iti služiti na Ptuj in kasneje v Ljubljano, da je družina imela denar za osnovno preživetje.

Katarina je imela še 4 brate in 5 sester. En brat je odšel v Ameriko in se ni nikoli več vrnil, brat Janez se je izučil za čevljarja, eden od bratov je bil žandar in je vsak mesec pošiljal domov denar, brat Franček pa je umrl, preden se je rodila najmlajša sestra. Ta je bila izučena za kuharico. Druga sestra je delala pri zidarjih. Sestra Roza se je izučila za šiviljo, ko ji je oče kupil šivalni stroj. Služila je tudi v Varaždinu, od tam pa domov prinesla sina, ki se je kasneje izšolal za psihologa.

Zelo podrobno je Angela opisala materino sestro Liziko, ki je mlada odšla od doma v Maribor in si tam našla delo v tovarni svile. V življenju je imela dva nesrečna zakona. Med drugo svetovno vojno so jo Nemci zaposlili na železnici.

»Ostala je brez službe. Ker pa je znala nekaj nemškega jezika, je hitro dobila zaposlitev, a preden se je to zgodilo, je morala še v nemško šolo 3 mesece, potem je dobila službo na železnici. Pregledovala je vozne karte ljudem, ki so se vozili z vlakom.«

Mamine ozdravitve

Katarina je bila zdraviteljica. Doma je imela Kneippovo knjigo Domači zdravnik, ki jo je v celoti prebrala in se naučila zdraviti različne bolezni. Nabrana zelišča je sušila na podstrešju in vedno govorila, da za vsako bolezen raste roža, če jo le znaš pravilno uporabiti.

Prvič je ozdravila svojo hčer Angelo, ki takrat ni bila stara niti dve leti.

»Jaz sem zbolela na ledvicah, bila sem vsa zabuhla in ledvice niso dale vode od mene. Bila sem premajhna takrat, da bi vedela kaj povedati. Nabrali so mama zelišč, kar je pisalo, in mi kuhali veliko tistega čaja, tudi sedeti sem morala v tistem čaju, vse to so mi mama povedali, ko sem že hodila v šolo. Ozdravela sem v veselje staršev. Od takrat so se moja mama začeli zanimati za domača zdravila.«

Ljudje so radi prihajali k njej, saj je vedno priskočila na pomoč, za svoje delo pa ni zahtevala plačila. Katarina je ozdravljala vse otroške bolezni (škrlatinko, koze), vročino, angino, vnetja, pljučnico. Pomagala je številnim otrokom, od dvomesečne punčke do 9 let stare deklince, ki je zbolela za škrlatinko. Po njeno pomoč je prišel nekdanji sosed iz Placerovcev. Izgubil je vse svoje otroke, razen ene, ki je hudo zbolela. Katarina je seveda pomagala in deklice je bilo naslednje jutro zdravo.

»Drugo jutro se je že nasmejela in mama so bili zelo veseli, kaj še ona, in starša se nista mogla zahvaliti naši mami. Oče je rekel, denarja nimam, da bi ti dal. Ker ni odnehal, ker mama so rekli, če že hoče kaj dati, naj pač da tisto, kar ima odveč. In čez nekaj časa je pripeljal z velikim vozom naloženim z drvmi, da sta konja pripeljala na naše dvorišče. In mama so se zelo razveselili in drva smo imeli dolgo za kurjavo.«

Ljudje so si med seboj pomagali in bili za pomoč hvaležni. Katarina je pomagala tudi svojemu bratu Hanzu, ki že 4 dni ni jedel in je pljuval kri. V zahvalo ji je prinesel poln koš lepih, sladkih, rumenih hrušk. Kasneje ji je pomagal tudi pri izgradnji kleti.

»In čez en teden je prišla spet Anika, da se je mami lepo zahvalila, da so ga ozdravili in rekla, da je že čez en teden vstal iz postelje, potem je popolnoma ozdravel. To je bilo v pomladi in ko so v Halozah zorele tiste lepe hruške, je prišel k mami in jih prinesel.

Potem po drugi vojni, ko so nas Nemci zapustili in vode ni bilo več, tudi naš potok je često presahnil, so mama hoteli, da bi si izkopali klet, ki je prej nismo mogli imeti zaradi velike vode. Prosili so tega brata Hanza, če bi on hotel skopati klet, takoj je bil za to in je klet skopal v dveh dneh. Potem smo imeli klet, hitro smo dobili cement in tisto leto smo lahko že spravili v klet krompir in vse, tudi kar nam je zraslo na brajdah. A že naslednje leto je prišla voda v klet, da smo morali dve stopnički zasuti, ker je bila zelo globoka klet, da ni bilo škode.«

Naslednja oseba, ki jo je uspešno pozdravila, je bil fant, ki je padel na koso, na zadnjo plat. Imel je ogromno rano, skoraj že zastrupljeno. Katarina mu je to rano oskrbovala, tako da mu je zacelila. Fant je bil resnično hvaležen.

»Potem je začel hoditi v šolo, po šoli se je zaposlil v telegrafski šoli in so delali in napenjali žice za telefone. Velikokrat se je peljal s kolesom po glavni cesti. Če je kje zagledal našo mamo, je s ceste kričal, mati Dominkova, vi ste me ozdravili, pa so mu mama rekli, pusti, Jožek, to je bilo že davno, ne, nikoli vas ne bom pozabil!«

Katarininih ozdravitev in njenega knajpanja so se spomnili tudi naši informatorji in nam Angeline zapise potrdili.

Katarina je skupaj z moževim bratom Francem vodila domačijo. Medtem ko sta možka opravljala opravila zunaj hiše, je ona skrbela za gospodinjstvo. Vsako leto ob veliki noči je spekla potico, ki je bila tako velika kot košara, ki so jo nesli k žegnu. Katarina je za domače potrebe delala domači sir. Hranila ga je na hiši, na dveh odprtinah, ki so vidne na prednji strani hiše.

Angela je bila le leto in pol starejša od svoje sestre Albine. Svoje otroštvo sta večino časa preživali skupaj in ušpičili marsikatero vragolijo. Prva taka, ki jo opiše Angela v spominih, je Albinin padec v vodo na pustni torek. Otroci so ji pomagali iz vode, mati in Angela pa sta jo posušili, nakar so si privoščili pustno večerjo.

»Jaz sem bila vesela, da se je vse srečno končalo. Večerjali smo krompirjevo solato z lukom in svinjsko meso, krofe so mama med tem pražili, najedli smo se jih do sitega, saj drugi dan se je začel 40-denski post!«

Opisala je tudi prigodo, ko sta s sestro zakurili pod streho, da bi si spekli jajca:

»S sestro sva bili preveč majhni, da bi vedeli, kaj je prav. Jaz sem bila eno leto in pol starejša od svoje sestre, zato sem si zamislila, da si bova sami spekli jajca. Zato sem

rekla sestri, naj gre iskat jajca v gnezda. Jaz sem v črni kuhinji poiskala majhno kozico, ki je bila majhna in je bila na treh nogah. Hoteli sva zakuriti čisto pri hiši pod streho, na tisti strani so bile zložene drva in majhni pušeljci suhe drobne za podkuriti. Malo slame sem prinesla in jo začela tlačiti pod kozico, sestra je med tem prinesla v predpasniku 3 jajca in jih položila na tla. Vžigalice sem skoro že porabila, a ni hotelo goreti. Nato sva zagledali mamo, ki so zakričali nad naju, kaj delata? Sestra je takoj zbežala, mene so prijeli za roko in me vlekli do nekega šibja, strli eno šibo in me tolkli po obeh rokah. Tako, da veš, da ne boš nikoli več kurila nikjer, lahko bi zažgali hišo. Jaz sem se zelo prestrašila in tudi zbežala za hišo za veliko kopico ržene slame in zajokala.«

Iz teh zapisov smo lahko ugotovile, da je mati od Angele zahtevala večjo odgovornost, saj je bila najstarejši otrok v družini. Mlajša sestra Albina je bila bolj nagajiva in pogumna kot Angela. Najbolj sta uživali v poletnem času, ko sta se hodili kopat v bližnji potok Pesnica. Angela se spominja, kako so zahajali tja skupaj s sestro, bratom in bratranecem. V naslednjem odlomku so njeni zapisi o kopanju v Pesnici in o tem, kako je bratranec skoraj utonil, ker ju s sestro ni ubogal.

»Otroci smo imeli letne šolske počitnice in takrat smo prosili mamo, da nas pustijo na kopanje v Pesnico, ki je bila oddaljena od nas kakih 600 metrov. Tam je most prečkal Pesnico, reka je bila topla, če je bilo vroče. To je bil železniški most, po katerem so vozili vlaki, in tam je bilo najlepše kopališče, tudi globok tolmun je bil tam. Imeli smo tudi bratranca, ki je bil nekaj mlajši od nas in je bil vsak dan pri nas, namreč bil je pri naši stari materi, bila sta sama, zato je vedno pobegnil k nam, saj je bilo v bližini nas. Seveda so nam mama dovolili pod pogojem, da ne smemo v veliko vodo, da se kateri ne bi utopil, a mi smo vseeno šli tja k mostu. Spotoma smo se spraševali, kdo zna plavati, midve s sestro sva znali, najin brat pa se je bal vode, zato je kar ostal v tisti nizki vodi. A bratranec pa je hotel dokazati, da zna, a je oddaljil se od naju in skočil v tisto globoko vodo in se začel potapljati. In sestra ga je zagledala, skočila je v vodo in ga privlekla na breg. Oči je imel vse rdeče in tudi vode se je nekaj napil. Sestra se je ujezila nad njim. Ko ga je privlekla na breg, je kar omahnil na travo in tiho obstal. Bil je prestrašen, a sestra se je drla nad njim, zakaj je lagal, da zna plavati, a ne veš, mu je zabrusila. Najin brat je prišel k njemu, midve s sestro pa nazaj v vodo. Plavali sva do tačas, da smo se odpravili proti domu, in sestra nam je zabičala, da ne smemo nikomur povedati.«

Angela se spominja, kako sta se s sestro učili voziti s kolesom. Vzeli sta moško kolo atovega bratranca, ki se je vsako nedeljo z njim pripeljal k Nemčevim. Z atom sta odšla k maši k sv. Marjeti, Albina in Angela pa sta tačas vzeli kolo in se učili voziti.

»Bila je topla nedelja v maju in zjutraj se je k nam pripeljal ta atov bratranec z novim kolesom, katerega je prislonil na škednjova vrata. Midve s sestro sva zagledali to čudo. Bil je čisto nov, svetil se je tako lepo. In ta atov bratranec je začel, veš, Tina, kupil sem si ga, da se bom vozil k maši, namreč, on je spadal še vedno k nam, ker v Dornavi še niso imeli takrat fare, da bi se tam imenovala! Čez nekaj let so tam uredili župnišče in bolj majhna cerkva je bila in so ji rekli Dorotejska ali tudi Dornavska cerkev. Tudi ljudi so od tam pokopavali na našem pokopališču, ker so spadali pod našo faro. Še to sem slišala, kako so ata vprašali, koliko je dal za to kolo, in stric je odgovoril, veš, dosti, eno kravo sem moral prodati in to se nam je zdelo zelo veliko denarja. In odšla sta k maši z atom. Midve s sestro pa sva si to vse ogledovali in sklenili, da ko pride spet stric, se bova začeli učiti voziti s tem kolesom. Jaz sem bila proti temu, a sestra je bila vztrajna. Naslednjo nedeljo sva komaj čakali, da se pripelje stric s svojim lepim biciklom, tako se je reklo. Mama so prej odšli v cerkev. Midve sva komaj čakali, da vsi izginejo od doma. Atov brat pa so morali krave pomolsti, skuhati mleko in kavo, tako je bilo vsako nedeljo, in tudi svinjam so dali hrano, zato se niso

brigali, kaj midve s sestro počenjava. Sestra je skočila proti škednju, prijela za prednji del kolesa, ga potegnila od škednja na travo in rekla, primi mene in me drži, ona je dala eno nogo na pedal, z drugo je skakala poleg. Tako se ne moreva naučiti voziti, a nič ni pomagalo. Jaz sem ji držala za balanco, ona pa se je držala z drugo roko za sedež in potiskala z eno nogo kolo. Za tisti dan sva morali končati, ker sva zagledali ljudi, ki so začeli prihajati od maše... Potem se je nadaljevalo vsako nedeljo in neke nedelje je le pogruntala, kako to gre in se je začela sama peljati ...Vsaka se je po dvakrat peljala, glavno, da sva dosegli cilj. Povedati nisva hoteli nikomur, da se znata peljati. Ko je zrastel najin brat, je izvedel za eno žensko staro kolo, ki ga je dobil od enega, ki je popravljal kolesa. Ne vem pa, kje je iztaknil denar, da je plačal. Potem smo se vsi trije vozili na njem, prišla je vojna in nam to edino kolo zaplenila. Ko sem se poročila, je mož šel v službo, potem so začeli delati po vojni nova kolesa in takrat mi ga je mož kupil novo žensko kolo na obroke, in še danes ga imam in hranim za spomin!«

Spoznale smo, kako so se otroci včasih veliko več družili, se skupaj igrali, si pomagali in se sami marsičesa naučili.

Angela je v svojih spominih največ opisovala otroštvo, veliko manj pa obdobje odraščanja. Njeno in sestrično deklišтво je zaznamovala druga svetovna vojna, saj je odšla Albina službovat v Središče ob Dravi kot prodajalka kart na železnici.

Zadnja tri leta vojne so Angela in mnoge druge ženske morale opravljati prisilno delo v Ormožu. Tja so se vsak dan vozile z vlakom in pletle fužine. To so bile 4 metre dolge ograje iz šibja, vezane z žico, ki so jih vojaki postavljali kot zaščitne ograje. Na poti domov so jih velikokrat napadala zavezniška letala.

»Po prvem januarju so nas Nemci, ki smo kaj lahko delali, dobili oglas, da moramo delat v Ormož. To je bilo malo manjše mesto od Ptuja. Tam smo morali pletti iz šibja fužine, da so vojaki delali iz njih pregrade. Tudi jaz sem dobila, da moram v Ormož na to delo, in to za cela 2 meseca in to pozimi, zato ker poleti smo morali delati na poljih. Voziti sem se morala z vlakom od postaje Moškajnci v Ormož. Vlak je imel 5 vagonov za prevoz ljudi, ki so se vozili vsaki dan! Zjutraj sem vsaki dan pešačila na postajo v Moškajnce, do Ormoža. Vsak je moral izpolniti te dneve, ki so jih napisali na občini. Tudi ona od naše mame sestra je morala iti delat v Ormož. Ker sta bili sami z materjo, je ravno tako morala pletti tiste fužine. To je bilo šibje, nasekano, in to smo morale zlagati v dolge, po 4 metre, in lepo z rokami vezati z železno žico. Z nami je bil en starejši človek, ki nas je popisal zjutraj, ko sva prihajali na delo, in koliko je kdo naredil teh fužin. Morali sva s teto lepo vsaka svoje lepo zlagati vsaka posebej na kup, da je vodja lahko preštel. Ko še ni bilo snega, še je šlo, a prišel je kmalu sneg in takrat nas je zelo zeblo. Zato sva s teto nanosili suhega dračja in vse, kar se je našlo, saj smo bili pri gozdu. In tam je se našlo dosti drv. In ko nas je sneg presenetil, smo prosile za vžigalice, da smo si zakurile, saj nam je bilo dovoljeno. Sneg je padal in padal, a vseeno smo se zjutraj odpravile v Ormož. Čakale smo, kako nas bo kdo sprejel. Tisti paznik nas je čakal in nam celo zakuril ogenj, da smo se pogrele. Zjutraj so mi mama pripravili eno kanglico fižolovo juho za opoldne s krompirjem, da smo si pogrele na ognju. Delati smo morale do druge ure, nato je prišel delovodja in nam popisal vsaki narejene fužine. Nato smo se hitro pobrale proti dravskemu mostu na železniško postajo. Tam nas je čakal prazen vlak, da bi nas popeljal na moškajnsko postajo. A dostikrat nismo prišle daleč, kot do prve ali druge postaje. Že so nas prestregli avijoni in začeli streljati na vlak. Skrile smo se pod klopi v vlaku in čakale, kdaj bode streljanje potihnilo. Vlak lokomotiva je bil prestreljen in ni mogel več naprej. Prišel je vlakovodja in nas napodil iz vagonov in rekel, da lahko gremo domov peš, to se nam je večkrat zgodilo. Naši partizani so poskrbeli, da ne bi mi delali za Nemce, a vendar smo morali delati naprej. Dobili smo, da moramo drugo jutro spet priti na delo. In vsak dan smo s strahom čakali odhoda domov. Ko smo se zjutraj peljali od Moškajnc v Ormož, je vedno bilo dobro, le domov so nas pa 2-krat na teden pričakali.

Včasih tudi sredi poti je trebalo zapustiti vlak in pešačiti domov. To je bilo precej težavno, posebno, če je bil sneg. Poskakali smo iz vagonov in hitro kar ob železniški progi proti domu. Včasih smo kar tekli po progi, samo da smo bili prej na domačem pragu. Mama so bili vedno veseli mojega prihoda domov. Mi smo se morali držati predpisov, da smo se skrili v vagonu pod klopi. In vseh, kar sem se vozila v Ormož, ni bil ničče poškodovan. To je bilo 3 cela leta, v teh dneh smo se navadili, da smo izpolnili svoje dneve.«

Angela je končala OŠ v Gorišnici, njena sestra pa je obiskovala gimnazijo na Ptuju in nato učiteljske v Mariboru. Po poroki se je s svojim možem preselila v Maribor, kjer je opravljala poklic učiteljice. Dokler je živela njuna mati Katarina, je Albinin mož Hinko Fideršek vsako nedeljo svojo taščo peljal k maši. Po njeni smrti leta 1990 pa se Angela in Albina nista več tako pogosto videvali, saj je bila velika razdalja med domačijo v Gorišnici in Albininim domom v Mariboru. Gospa Silvestra Brodnjak je veliko pripomogla, da sta se na stara leta ponovno srečevali.

O tem so nam veliko povedali naši informatorji iz Gorišnice, največ gospa Otilija Brodnjak.

8 ZGODOVINSKI DOGODKI

8.1 Rušenje cerkve

Angela se spominja tudi pomembnih zgodovinskih dogodkov v občini Gorišnica, med katerimi je tudi rušenje cerkve. O tem smo več izvedele ob obisku g. župnika in listanju župnijske kronike.

16. 4. 1945 je dal vrhovni štab nemške vojske ukaz, da se minira stolp sv. Marjete. Vojaška oblast je dala ljudem dve uri časa, da so iz cerkve rešili, kar so hoteli. Zagotovili so jim, da bo porušen le zgornji del stolpa, a jim ljudje niso zaupali. V naglici in brez organizacije so rešili okna, lestence, kipe, svečnike, križev pot ter približno petsto metalnih piščali iz orgel. Najbolj dragocene stvari so odpeljali v kapelo v Muretince.

Popoldan sta sledili dve strahoviti eksploziji, pri prvi je bila uničena streha stolpa, pri drugi pa je bil stolp popolnoma porušen, skupaj s korom in obokom cerkve s streho, poškodovana pa je bila tudi oprema v cerkvi. Marijin oltar je bil popolnoma uničen, vsi ostali oltarji pa poškodovani.

Slika 39: Slika cerkve po rušenju – iz župnijske kronike. (1941-1946). (Eva Vojsk, 2013)

Skrbni župljani pa so šli takoj na delo. Z opeko so pokrili preostali del cerkve ter med porušanim in celim delom cerkve napravili špansko steno, da so lahko v cerkvi zopet izvajali bogoslužje. Obnovitvena dela so potekala do leta 1947, ko je cerkev dobila tudi elektriko. Leta 1948 je zvonik dobil pločevinasto streho, dve leti kasneje pa je bil postavljen in blagoslovljen križev pot. Danes je cerkev lepo urejena.²

² Župnijska kronika Sv. Marjete niže Ptuja od leta 1941 do 1946 in brošura Sv. Marjeta niže Ptuja 1994.

Slika 40: Vhod v cerkev sv. Marjete v Gorišnici. (Vir: Eva Vojsk)

Slika 41: Cerkev sv. Marjete v Gorišnici. (Vir: arhiv župnije Sv. Marjete, 1994)

Novembra leta 1945 se je Angela v delno porušeni cerkvi poročila. O tem je v spominskih zapisala.

»Cerkev je še vedno stala v ruševinah, spredaj so bili oltarji celi, kor z orglami, zvonik je bil porušen. Zvon je zgrmel na tla v ruševine, a je bil samo počen, (tako) ko se je popravil zvonik, so ga dali preliti in ga postavili v zvonik, da je vsaj kakemu mrliču pozvonil.«

8.2 Partizani

Angela v svojih spominih piše tudi o bližanju konca vojne. Nemci, ki so jih pred štirimi leti okupirali, so izgubljali vojno. Ljudje so na domačijah samo še čakali na odrešilni dan, na osvoboditev.

4. februar 1945 je za Angelo ostal boleč spomin na mlade partizane, ki so padli na Toplakovi domačiji, v bližini njene rojstne hiše.

»Kot sem že omenila, 4. februar je ostal za vedno boleč spomin na mlade partizane, ki so padli nekaj pred svobodo, [v] bližini moje rojstne hiše! Topla zimska nedelja, ko sva z mamo čakali botra, da nama pride naredit nekaj metel iz sirke, ki nama je rasla doma ... Metle me niso zanimale, zato sem raje gledala skozi okno, ki pa sem potem opazila na glavni cesti tri nemške kamione, pokrite s ceradami. In takoj so se izgubili za tisto hišo ob cesti, čez nekaj minut so začeli stopati nemški vojaki po naši gazi proti naši hiši z naperjenimi puškami. Vse se mi [je] začelo podirati pod nogami, tako sem se ustrašila. Mama, Nemci, sem kriknila, boter so mirno odgovorili, nič se ne bojte, če niste nič krivi. V tem pa sem že prišla do okna in gledala ven, izstopila sem iz hiše na prag in proti koloni Nemcev. In en je izstopil iz kolone proti meni in zakričal nad mano, saj sem hotela vprašati, kaj se je zgodilo. Baba, skrij se, da kaj ne dobiš. To sem zaslišala in takoj skočila skozi vrata in zapahnila vrata. Tudi ključ sem obrnila. Noge so se mi tresle, pa sem se opogumila in šla k oknu. Vojakov ni bilo več, odšli so za našo staro hišo in takrat je začelo pokati. Gledala sem skozi okno, ki je bilo lepo vidno, na sosedovo dvorišče. Vrata na sosedovi hiši so se odprla in nek fant je hotel zbežati, a je takoj padel na pragu pred hišo. Potem je skočil drugi, ta je hotel zbežati, a je tudi njega zadela krogla. Obležal je pri jablani, tretji je tekel do škednja in tam obležal. Potem se je zaslišala strojnica, kako je zaregljala in pokosila še četrtega, ki je hotel ubežati skozi okno v nasprotni strani hiše. Šele drugi dan sem zvedela, da mu je strojnica odrezala polovico glave. Ko je vse potihnilo, sem spet gledala skozi okno in videla, kako skozi sosedova vrata lezejo partizani z dvignjenimi rokami, takoj so jih obkolili vojaki, jih zvezali drugega z drugim in jih odgnali proti cesti. Štela sem jih, bilo jih je še enajst. Še predno so se vojaki odpeljali, so te mrtve sezuli in slekli, da so ležali v belih srajcah in spodnjicah.«

Boter je odšel proti domu, Angela pa je šla pogledat, ali koga od padlih pozna. Prepoznala ni nobenega, saj so smrtonosne krogle spremenile njihove podobe. Z materjo sta nato ob peči molili za padle fante. Angela ni mogla zaspati skoraj celo noč. Naslednje jutro so trupla naložili na sani in jih odpeljali na pokopališče.

»Zjutraj sem zgodaj vstala in gledala skozi okno. Šele popoldne sem zagledala, da se pelje eden moški s sanmi in z enim konjem proti hiši in trije moški so bili z njim. Začeli so te mrtve nalagati na sani, kar enega na drugega. Potem so se sani premaknile proti cesti, peljali so jih na pokopališče, tam so jih postavili pokonci, da so jih slikali. In trije moški so morali izkopati jamo. Kako so jih pokopali, ne vem, z ali brez vsega. Zelo mi je jih bilo žal, saj je svoboda nastala za 3 mesece, to so bili za mene zelo težki trenutki, ki ne bodo pozabljeni nikdar!«

Danes je na pokopališču v Gorišnici postavljen spomenik v spomin na padle partizane, ki so padli 4. februarja 1945 na Toplakovi domačiji, v bližini Dominkove domačije.

Slika 42: Spomenik padlim partizanom na Toplakovi domačiji na gorišniškem pokopališču.
(Vir: Rebeka Kovačec, 2013)

8.3 Taborišče na Borlu

Po kapitulaciji Jugoslavije so se ljudje na Štajerskem znašli v novi državi, Nemčiji. Angela v rokopisu opisuje ta čas in stisko, ki se pojavi med ljudmi. Nemci so si marsikaj prilastili. Jemali so jim živino; konje za vojaške potrebe, krave, svinje pa za prehrano vojakov na frontah. Veliko ljudi je bilo odpeljanih v taborišča.

Na bližnjem gradu Borl je bilo zbirno taborišče. Angela je opisala, kako so na grad vozili vodo, saj je bil studenec na dvorišču prazen.

»Tudi na našem bližnjem gradu so bili naši zaporniki. Tam so vsaki dan morali voziti z enim kmečkim vozom vodo v velikem sodu, ki so ga naložili v veliki sod in z rokami vozili tisti težki voz po cesti na grad Borl, ker na gradu ni bilo vode. V sredi gradu na dvorišču je bil studenec, ki pa je bil brez vode in tem zapornikom so iz dravske vode kuhali hrano. Bili so različni zaporniki, tudi ženske so se znašle v tem gradu, ki so morale kuhati tem zapornikom in sebi. Ljudje so zgodaj zjutraj prinašali hrano, kdor je pač kaj zmogetl.«

V tem taborišču je bila zaprta noseča sestrična Angeline matere.

»Tudi od moje mame sestrična je bila tam zaprta. Nemci so prišli po njenega moža, da bi moral na fronto, pa je čez noč odšel. Žena ni vedela, kam, zato so jo zaprli. Bila je noseča. Vsi smo se bali za njo, to je bilo že proti koncu vojne, zato [se] je vrnila domov, njenega moža so Nemci ustrelili. Bilo je tudi dosti slovenskih izdajalcev, zato je tudi padlo dosti naših Slovencev. To mamino sestrično so na Borlu imeli zaprto do osvoboditve. Prišla je na svojo domačijo, ki je bila požgana. Sosedje so ji povedali, da so Nemci odgnali obe kravi in svinje, hišo pa zažgali. Ker ni vedela, kam, je imela neke sorodnike v Mariboru in tam ostala. Rodila je potem fantka, ki še sedaj živi s svojo družino v Mariboru. Njegova mama je čez nekaj let umrla. Zaporniki so imeli stražarje, da ne bi kdo kaj nosil jim hrane, a naši ljudje so bili iznajdljivi, pa so vseeno hoteli pomagati tem ljudem.«

Slika 43: Grad Borl nad reko Dravo. (Vir: občina Cirkulane)

Zapis Angele Arnuš o zbirnem taborišču smo želele preveriti v Zgodovinskem arhivu na Ptuj. Tam so nam povedali, da o taborišču ni nobenih pisnih virov.

8.4 Konec druge svetovne vojne in osvoboditev

Čeprav so od vsepovsod prihajale novice o koncu vojne, je ljudi pestilo, kaj bo sledilo za tem. Veliko se je govorilo o tem, da bodo oblast prevzeli Rusi, o katerih ljudje niso imeli ravno dobrega mnenja.

Na domačiji so v času vojne ostale ženske, prepuščene same sebi. Oče je umrl za levkemijo, brat pa je bil vpoklican v vojsko. Angela opisuje, kako so v strahu čakale, kaj se bo zgodilo. Izkopale so si celo rov, v katerega so se lahko skrile.

»Mama so nama predlagali, naj skopljem eno jamo kot en rov tam za hišo, da bomo šle zvečer v tisti rov spat, da ne bomo čakale Ruse, ko bodo prišli ropat. Jaz sem izkopala dolgi rov za kopico slame, tako da sem ga naredila. V tisti rov sem nanosila spodaj malo slame, potem stare hlače, od ata suknje. In ta rov [je] bil narejen tako dolg, da bi se vse tri leže skrile v njega, to sem tudi prej jaz poskusila. Mrzlo ni bilo preveč.«

Nato je sledila osvoboditev izpod okupatorja. Angela je opisala, kako so Bolgari osvobodili Gorišnico in kakšno življenje jih je čakalo po vojni, pod novim političnim režimom.

»Drugi dan spet nove novice. Stale smo vse tri pred svinjskim hlevom in gledale na vse strani. Naenkrat priteče pred nas sosedov najstarejši fant proti nam in zakriči, stopi proti moji sestri in reče, če imaš na roki uro, jo hitro skrij, že jezdi s konji proti Vam. Kdo so bili Ti vojaki, nisem vedela. Prvi je prijezdil, ki je visoko držal z eno roko konja, z drugo je držal neko bolj malo zastavico, ki pa nisem mogla ugotoviti, od koga ali komu je pripadala. Ta, ki je prijezdil prvi, je obstal pred nami in počakal druge 4 jezdece, ki so se tudi ustavili. Samo eden je prišel proti nam in nam nekaj hotel povedati, a ga nismo skoro nič razumele. Še to bi morala, da predno se je zgodilo to, je sestra hitro ukrepala. Snela je z roke svojo ročno uro, jo zavila v žepni robček. Hitro sem ji priskočila na pomoč in začela kopati kar z roko in nekim kamnom, ki je tam ležal. Jamico sem hitro skopala, sestra je vanjo položila uro in hitro sva jo obe zagnili

in dali nanjo ne preveč velik kamen. Ker tam je ležalo več kamnov. Poravnali [sva] površino in že so se pojavili tisti jezdec. Eden je skočil s konja in z rokami začel grabiti z naših oken cvetoče rože, bile so rdeče, tudi bele. Kar cele dele so trgali še drugi in si zatakali za obleko, na glave, kje je bilo kaj prostora. Eden je celo zataknil celo veliko rožo konju za uzdo! Nato [so] se smejali, kričali od nekakšnega veselja, mahal je tisti z zastavico proti nam in kričal slobodo slobodo. Šele nato smo se zavedle, da je vojna končana in da smo vendar osvobojeni. Potem so zajezdili konje in kar najhitreje odjezdili naprej. Mama so začeli pospravljati in pobirati tiste odtrgane rože in pospravljali tisto razdejanje. No, če ne [bo] hujše, to bomo že preboleli. Čez nekaj dni smo komaj izvedeli, da so našim partizanom pomagali osvoboditi tudi Bolgari in tudi nekaj Hrvatov. Potem so naši partizani začeli nova povelja. Iz nič so hoteli ustvariti nekaj, kar pa sami nismo imeli veliko, vse smo si mogli ustvarjati z golimi rokami. A svoboda je bila le nekaj! ker je dragocena! čeravno težka! Nam živim je doprinesla svobodo in vsem tistim pa, ki so morali darovati svoja mlada življenja za svojo domovino, jim naj bo večna zahvala, saj jih ne smemo pozabiti, naj jim bo večni spomin. Mi pa smo nastopili kot novi ljudje v novi domovini brez vsega, saj so nam partizani vzeli, kar je ostalo. Žito, ki smo imeli za kruh, so nam vse odpeljali in pustili komaj toliko do novega žita, ki je bilo še vse zeleno, in čakati, da je dozorelo za kruh!«

Starejši pričevalci iz Gorišnice se še spominjajo osvoboditve svojega kraja.

9 OPRAVILA

9.1 Očetova opravila

Angela Arnuš je pri pisanju svojih spominov namenila veliko pozornost tudi vsakodnevnim opravilom, saj so le-ta močno vplivala na kakovost njihovega življenja. Opravila so bila vedno skrbno načrtovana, sodelovali so vsi družinski člani. Na to je močno vplivalo zgodovinsko ozadje, pa tudi čas druge svetovne vojne, ki je odločilno vplival na Angelino družino. Zgodovinsko ozadje bo imelo pri izdelavi našega dela raziskovalne naloge pomembno vlogo, saj bomo opravila in njihovo izvedbo raziskovale v predvojnem, vojnem in povojnem času. Iz spominov lahko razberemo, da je njihovo življenje temeljilo na delu, zato je njihova domača miza vedno ponujala kruh – vir življenja. Posebno vlogo je imel tudi Angelin oče, ki je bil zelo nadarjen človek z veliko modrostjo, opravljal je različna dela in ne le družini, temveč tudi okoliški skupnosti prinesel veliko koristnega.

Jeseni je oče od vseh svetnikov do decembra ribal zelje pri velikih kmetih. Kupil si je nože, ogrodje pa si je izdelal sam in ga pozneje tudi popravljaj.

»Ata bi pač radi nekaj zaslužili in so si omislili nože za zelje ribati, že nekdanj so kupili rezila takega materjala, ki so bile narejene britve za moške briti, ogrodje so naredili sami. V jeseni, ko je zraslo veliko zelja, posebno veliki kmeti so ga ribali dosti, saj so morali jesti imeti za svoje dekline in hlapce, pa še kakšnega pastirka, ki je pasel veliko krav. To je bilo vsako leto ob vseh svetnikih pa do decembra ...Ko je bilo v jeseni vse pospravljeno, so si že ata brusili nože za zelje ribati. Ko je že deska od nožev bila precej obrabljena, so si naredili vse novo desko, na kateri so bili pritrjeni ostri železni noži, ki so takoj, ko je dozorelo zelje, začeli ribati zelje. Vsem velikim kmetom so vsaki večer hodili ribat zelje, to je trajalo od polovice oktobra do mrzlih dni, da so vsem zribali. Ljudje so nekdanj veliko jedli zelja in krompirja, pa tudi včasih so bili žganci in zelje že zjutraj na mizi. A mi se ga nismo nikdar naveličali, posebno, če so bili zabeljeni žganci z dišečimi ocvirki, ki so že okoli hiše lepo dišali in vsi smo se teh dobrot nekdanjih vedno radi z veseljem spominjali!!!«

Včasih pa je nože posodil tudi kakšnemu revnejšemu kmetu ali pa mu pomagal pri ribanju.

»K atu je prišel en kmet, da mu naj posodijo te nože – in ata so mu rekli, ne vem, kaj, če se boš porezal – saj bom počasi ribal, oprtal je nože na hrbet in odšel. Čez kako uro se je prikazal pri nas z obvezanima rokama. Prosil je, stric, pridite po nože in nam vi zribljite zelje, kaj sem ti rekel, so se ata pohecali, a ti bi si rad že zraven meso narezal, ne, le tako strašno ostri so, ata, bi se lahko prstov znebil, on je namreč mislil, da mu bodo ata zaračunali, on pa ni imel denarja, in kakšnemu revežu so rajši zastonj zribali. In nože so ata očistili, jih namazali z oljem in jih shranili za prihodnje leto.«

Znal je popravljati tudi preluknjane lonce. Pri delu mu je pomagala Angela.

»In prišla so druga dela, mene so prosili, naj jim pomagam kuriti v železno pečko, ki je bila v kuhinji, da so ata poskrbeli za piskre, ki so imeli luknje. Na velikem ročaju je bilo pritrjeno tako debelo železo, ki se je moralo tako segreti, da je bilo rdeče. Jaz sem kurila s koruznimi storži, ata so med tem pripravili, luknje očistili, namazali z nekim oljem in solmijakom, na luknje so dali cink, ki so ga prej s kleščami naščipali, potem so prijeli za palico, ki je bilo pritrjeno rdečo železo, s katero so luknje zadelali.«

Izdeloval je tudi slamnike in jih prodajal na sejmih.

»Ko je žito na pomlad ozelenelo, so ata odšli na vsako njivo pogledat, kje bi raslo najlepše žito, da bi ga sami še nezrelega poželi. Takrat so to žitno slamo rabili za

izdelovanje klobukov, to so bili iz slame pleteni ročno, bili so lepi beli. Takrat so moški zelo radi nosili slamnate klobuke. Ko je žito pognalo klasje in začelo lepo cveteti, takrat ga (je) bilo treba požeti. Povezali so jih v ne velike snope, da bi se prej sušila slama, ti snopiči so se sušili okoli hiše lepo vsak zase in vsak dan je trebalo obračati te snopiče, postavljene kvišku. Bilo je s tem veliko dela, so mi mama povedali.«

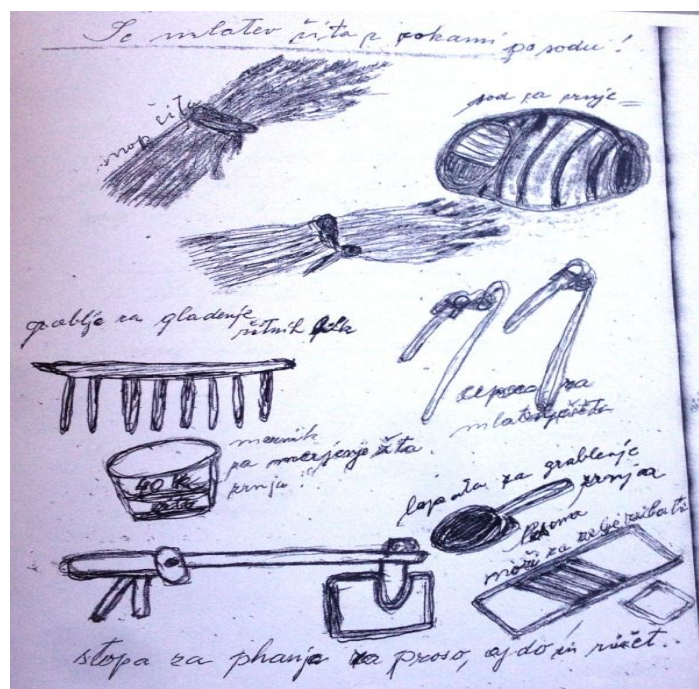
Citirani deli nam potrjujejo, da je oče vsa svoja znanja s pridom izkoristil in prinašal še dodatni denar v domačo hišo. Družina je zaradi njegove iznajdljivosti in dela tudi drugih družinskih članov vedno dobro živela. Zanimivo je tudi, kako so ta znanja sprejeli domačini in ga poiskali vedno, ko so bili pomoči potrebni.

9.2 Kmečka opravila

Za družino je pomenilo glavni vir preživetja obdelovanje zemlje, skupaj z drugimi kmečkimi opravili. Sodelovali so vsi družinski člani, saj so znali vsi postoriti vse in si med seboj pomagali. Na delo niso nikoli gledali kot na kazen, temveč so se ob delu družili. Vedno so bili srečni, ko je bilo vse postorjeno in se je družina zvečer zbrala ob domači peči.

»Po poljih smo mi otroci z mamo morali veliko postoriti. Posebno, ko se je morala kornja okopati, krompir posaditi, potem ga osipati, pa tudi koruzo. Tudi buč smo veliko sadili, ki smo jih pozimi morali otroci luščiti semena, ki smo jih sadili za dobro bučno olje, ata so zelo radi jedli čebulo z oljem. Nekatero leto, ko so buče lepo obrodile, smo včasih naredili do 35 litrov bučnega olja ...«

Pri hiši sta gospodarila predvsem stric Franc in Angelina mama Katarina. Ko je neke jeseni stric Franc zbolel, sta jesensko oranje opravila Angela in njen oče. Angela natančno popiše tako priprave na oranje, kako sta orala, branala, kako je mati sejala, pa tudi, kaj so ta dan jedli. Angela je v svojem rokopisu narisala tudi nekaj orodja, potrebnega za pridobivanje zrnja.

Slika 44: Angelina risba kmečkega orodja. (Vir: rokopis Angela Arnuš, 2005)

»Bila je že pozna jesen, nekako en teden pred vsemi svetniki. Tako živo mi je ostalo v spominu, da bi to vse rada opisala. Bila je sobota, takrat smo imeli tudi v soboto pouk. In tisto jutro me je prebudilo neko ropotanje, ki je prihajalo iz kuhinje. Gotovo že mama kuhajo zajtrk, sem pomislila. Odgrnila sem zaveso na oknu, a nisem videla nič, bilo je še vse temno. Biti je moralo zelo zgodaj. Hitro sem zlezla pod odejo, se pokrila čez glavo, da ne bi nič slišala in želela sem zopet zaspati, a v tistem trenutku so mama že prišli v hišo z lučjo. Bila je petrolejka, ki jim je v kuhinji vedno svetila. Druga je bila večja, ki je visela nad mizo v veliki hiši. Prinesli so še toplo vodo, potem so začeli v tiste ničke z moko trgati kvas in ga doliti. Vodo toplo so prilili in zmešali s kuhalnico moko, da bo vzhajal. Nato so stopili še ata čisto tiho k mami in jim nekaj šepetali in mama so na glas rekli, si dobil katerega orača. Danes bo lepo vreme, zato moramo pohiteti in še na zadnji njivi posejati žito. Hm, so ata rekli, nikogar nisem dobil, vsi imajo veliko dela. Ata so povedali, eden še nima koruznice požete, drugemu je kobilica povrgla žrebička, tretji pa ima bolno ženo. Tako, da bomo sami orali, so rekli, sami smo mogli tolikokrat, pa bi že nekako šlo, samo stric ne bo gonil krav, ker ga preveč boli noga, so povedali mama. Jaz pa ne morem, ker moram speči kruh. Nič ne skrbi, Tina, pa ona ne bo šla v šolo, saj še nikoli ni bila doma, to ne bo nikakšne škode. Takoj sem razumela, kako se je vse odločilo. Pa bo zmogla, so vprašali ata, pa saj boš ti zraven, Ti naklači v krpele krmo, da boš dal kravam, ko bosta končala z oranjem, in žegnano šibo sem dala na voz. Jaz pridem na polje, ko bom spekla kruh, in obed vama bom prinesla. Ti spravi vse na voz, vreča žita je tam. Sestre že ni bilo nikjer, odpeljala se je na Ptuj v gimnazijo, najmlajši brat je hodil v drugi razred, jaz pa v 5. razred. Nisem imela časa več razmišljati, saj so že mama klicali jest, na mizi je. Skočila sem pokonci, z jezo prijela brata za lase in ga stresla, pa tudi kričala sem nad njim, kaj ne misliš iti v šolo? Hitro je skočil v hlače in že je bil pri mizi, zgrabil za žlico in jo nesel k ustom. A mama so ga hitro posvarili in rekli molili bomo prej in že so se pokrižali in očenaš je stekel kot vedno. Na mizi so se bohotili koruzni žganci, politi z mlekom in dišečimi ocvirki. Jestni skoro nisem mogla, v mislih sem bila na poti v šolo. Pa ravno danes, ko je moj najljubši predmet 2 uri risanja. Brat je stekel proti veliki cesti, ki je bila oddaljena kakih 110 metrov. Tekel je bos, saj čevljev nismo prej obuvali, ko je padla prva slana ali celo sneg. Čevlji so bili narejeni iz svinjskega ledra in domači čevljar nam jih je delal. Odšla sem iz hiše in solze so me oblike, ki pa sem jih hitro obrisala, da me mama ne bi videli, saj sem jih vedno ubogala. Ata so med tem vse zložili na voz, brano, plug in vse, kar bova potrebovala pri oranju. Mene pa je prijel nekak strah, bodo krave mene ubogale, saj to je moje prvo oranje. Ata so iz štale prignali že starejšo kravo, da sva jo vpregla v voz, nato še mlajšo. Nato so se na vratih pojavili stric. V rokah so držali dva kosa kruha, starega, posipana je bila sol na kruh, kravi sta stegnili jezike in se oblizovali. Stric so prijeli za bič in ga dali meni. Še prej naredili pred kravami križ z bičem in rekli, ne smeš jih z bičem pretepati in lepo jih goni, nato so jih pobožali po glavi in hitro izginili v hiško. Ko so šli proti hiši, so si s predpasnikom obrisali nos, mogoče so tudi oni zajokali, ker ne morejo več na njive in polje, ki so ga tako radi imeli. Krave so stric oskrbovali in kar se je na njivah sejalo, so vse stric odločali, mama so mi povedali, da so jih stric naučili sejati žito! Ata so mi na vozu naredili prostor in rekli, naj sedem na vrečo semenskega žita. Ata se niso nikoli vtikali v kmečke posle, vse sta z mamo odločala s stricem in dobro gospodarila. Ata so prijeli za štrike in kravi sta začeli stopati proti cesti, ata so šli peš zraven krav, imeli so obute stare čevlje, jaz sem bila bosa. Megla, ki se je zjutraj vlekla po polju, se je počasi izgubljala in pokazalo se je sonce. Krave so kar hitreje začele stopati in že je voz zavil na stransko cesto, ki je vodila na polje. Od daleč sem že zagledala zvonik od cerkve in šola je bila zraven. Jesensko listje je bilo že lepo obarvano v vseh mogočih barvah. Peljala sva se mimo majhnega gozdiča in pomislila sem na gobe, ki sem jih včasih nabirala. Na poljski cesti je voz poskakoval, kajti cesta je bila posuta z debelim kamenjem. Zdelo se mi je, da sva preveč hitro pripeljala na njivo, in potem sem že slišala ata. Ko so rekli oha, sta se kravi ustavili, skočila sem z voza, da sem prijela za povodce krav, da so ata vse z voza namestili na

njivo, nato sva vpregli kravi k plugu. Bog nama pomagaj, so ata izrekli dūjo in kravi sta začeli vleči težki plug. Ti pa pazi, da bosta lepo šli, liša, starejša mora iti po sredini ogona, mlajša zraven. Pazi, da bosta vedno tako šli, to so bili zadnji napotki. Pazila sem, da ne bi kam drugam stopili, bili so takrat na njivah ogoni. To so bile 4 brazde skupaj, zemlja je bila precej vlažna, zato so morali ata sproti z otiko čistiti plug. Imela sva še nekaj brazd, ko je zazvonilo poldne. Videla sem, da so ata privzdignili klobuk, se pokrižali, jaz pa tudi. Moliti ni bilo časa, morala sva hiteti, kajti mama bodo vsaki čas prišli na njivo. Še zadnjo brazdo so obrnile krave in sva jih rešila muke. Hitro so jih ata oskrbeli s krmo, midva pa sva sedla na voz in zagledala mamu, kako naglo so stopali proti nama. Hitro so na voz dali kosilo, bil je krompirjev zos in vsakemu še zraven 2 kuhani jajci, jaz kruh, 1 liter nekakšne pijače. Mama so vzeli iz vreče žito in ga iz vreče vsipali v sejalnico in si jo okoli vratu nadedli, začeli so sejati žito, stopali so hitro, da bi prej končali. Ata so dali brano na njivo, vpregli so starejšo kravo v brano in začela se je vleka po njivi, jaz sem prijela štrik in potegnila kravo v razgon, da je lažje šla, sem si mislila. Ata so držali brano, da so lepo poravnavali zemljo, kravo sem priganjala, da bi hitreje stopala. Ata rekli, da naj tudi z drugo poskusima, a ni hotela, pa sva morala vse pobranati s staro. Če bi bil stric zraven, bi bilo vse drugače, take misli so mi rojile po glavi. Mama so medtem že končali s sejanjem in so rekli, danes je zadosti, v ponedeljek bom šla in vse na njivi pospravila in grude potolkla. Danes je še veliko dela doma. Tudi midva sva počasi končala z brananjem, mama so se še obrnili nazaj in zaklicali, na žegnano šibo ne pozabita. Ata so vse zložili na voz, takrat sem začela iskati tisto šibo, a so mi jo ata že dali v roko in rekli, letos pa jo boš ti dala na njivo, nekje proti sredini jo zatakni v zemljo precej globoko. Storila sem in v meni se je vzbudil nekakšni ponos! Zapregla sva kravi v voz, ata so spet stopali poleg voza peš, jaz pa sem spet sedla na voz. Nič nisem več razmišljala, ker se je voz enakomerno zibal, sem skoro zaspala. Videla sem, kako so vrane preletavale njivo, niti zavedala se nisem, da smo že na domačem dvorišču. Pristopili so mama in pomagali spraviti kravi v štalo in ata so že brusili koso in šli kositi travo za krave. Meni pa so mama mignili z roko, naj grem povem v hiško k stricu, kako je bilo na polju. Odprla sem vrata v hiško, stric je sedel na postelji, bolano nogo je imel na postelji, ona zdrava mu je visela s postelje in bilo je videti, kot bi hotel vstati, dvignil je glavo pokonci, vstal pa ni. Ko me je zagledal, so se mu oči zasvetile, in rekel, pridi k meni in mi povej, kako je šlo oranje. Eh, stric, če bi vi bili na polju, bi bilo drugače, ta mlada bi nama skoro pobegnila, naveličala se je. Pa saj bo drugo leto drugače, pusti, glavno, da je zorano in posejano, mogoče pa bo na tej njivi zrastle najlepše žito, so stric izrekli in me pogledali malo boljše. Pa saj si še vsa blatna, lepo se umij. Saj bom, ko bodo mama segreli vodo. In moje misli so že bile, kako bo v nedeljo spet lepo, ko bosta ata in mama in bomo dobili vsak svojo toplo žemljo, saj so nam ata vsako nedeljo prinesli nam otrokom. Zato sem jaz bila tista, ki sem predlagala, naj si te žemlje razdelimo, jaz sem dala polovico mami, sestra atu, brat bi naj dal stricu, ki je tega bil zelo vesel in me potrepljal po rami in rekel, kako pravilno mislim na vse. Ker brat ni hotel takoj dati stricu, je stric rekel, le ti pojej, da boš prej zrasel veliki, a med tem jo je že razpolovil in dal na mizo pred strica. Kaj se je potem zgodilo, ne vem. Še veliko mladostnih spominov mi v glavi šumi, pa ne vem, če bom jih lahko vse spravila na papir!«

Slika 45: Angelina risba sejalca. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

To je bil spomin na Angelino prvo oranje. Iz zapisanega je razvidno, da je bilo obdelovanje zemlje pravi obred. Kaže pa tudi na odnos ljudi do živali, ki so bile kmetu ne samo v pomoč, ampak je kazal zanje tudi skrb in ljubezen. Iz Angelinih zapisov pa lahko razberemo, kakšen odnos je imela do šole, ki jo je zelo rada obiskovala. Bilo ji je žal, da je tisto soboto zamudila dve uri risanja. To pa je imela nadvse rada, a niti za trenutek ni pomislila, da bi se uprla volji svoje matere, potočila je solzo in storila, kar ji je bilo naročeno. Opazimo lahko tudi, da so bili vsi otroci dobro vzgojeni, spoštovali so starše, pa tudi strica, ki je bil prav tako družinski član.

Poletje je bilo v veliki meri namenjeno košnji in spravilu trave. Angela popiše pripravo kos: klepanje in brušenje. Spominja pa se tudi tega, da je kose nabrusila sama boljše od svojega moža.

»Poletje in košnja sena in trave!

Pri hiši so imeli 3 kose za kositi travo. In to bi morali ata lepo najprej sklepati, nato še nabrusiti na vodni brus, ki smo ga imeli postavljenega doma ob kleti! Bil je vdolbljeno drevesna okoli meter ali malo več dolgo drevo, ki je bilo prežagano po dolgem in izdolbljeno, tako da si lahko nalil v dolbino vodo, notri smo dali okrogli brusni kamen, ki je bil pritrtjen na leseno ogrodje in je imel na eni strani držalo za roko, s katero se je vrtel kamen v vodi. In ata so me vedno dobili zraven, da sem z roko poganjala ta brusni kamen, na kamnu so ata držali koso, da se je lepo brusila, tudi nože smo vedno brusili tako, posebno, predno smo imeli koline. Noži so morali biti lepo nabrušeni. Včasih me je začela boleti roka, a nisem rekla nič, govorila o tem. Sem pač bila sposobna za taka dela. Bila sem edini stvor za vse! In ata so morali še posebej kose nabrusiti z ročnim kamnom! Jaz sem se sama naučila nabrusiti koso! Ko sem se poročila, je moj mož znal vse to, saj so ga naučili njegov oče. Pa sva z možem prvič kosila travo doma, naenkrat mi reče, naj jaz nabrusim koso, veš, zdi se mi, da lepše kosiš, meni pa tako slabo reže. Kaj sem hotela, nabrusila sem mu koso, poglej, kako sedaj reže kosa, kot bi plavala po travi. In od takrat sem morala jaz brusiti obema kose. Travo sva z mamo morali raztrositi sami, bilo je veliko dela. Čez dve leti so se že dobile kosilnice in veliki kmetje so jih kupili in niso imeli več tujih koscev in tako so kosci šli počasi v pozabo! Lepo pa je bilo, ko so kosci zjutraj zapeli, pa tudi takrat, ko je bil travnik pokošen. Sedaj pa ni več travnikov cvetočih niti krav, ki bi se pasle na njih, in vprežene živine, konji so samo še za jahanje in šport. Vse je odšlo in tudi naša lepa mladost! maj 28. 5. 2005 Angela«

Še nekaj časa po vojni so za košnjo uporabljali ročne kose. Veliki kmetje so za košnjo najemali kosce. Pozneje pa so jih nadomestile kosilnice.

Košnji je sledila žetev. Ko je bilo žito zrelo, so ga ročno poželi. Pri Nemčevih so sejali predvsem žito, zrnje pa so v mlinu v Zabovcih menjavali za moko. Tja je zrnje vozila Angela in zanj dobivala pšenično moko. Pozneje so začeli sosedge zopet sejati več žita.

»Ko žito zori!!!

Ko žito zori, škrjanček nad njim pa veselo žgoli! Žito je začelo nagibati svoje zrelo klasje. Mak je rdel s svojimi cvetovi in bilo je lepo videti, plavica je zraven cvetela, da je žito v svojem sijalo od sonca ožarjeno zrelo. Mama so se popoldanski ob nedeljskih sprehodih šli na polje med zoreče žito, prijeli za zoreči klas, ga v rokah ogledali, kedaj bo zrnje dovolj trdo, da bo za požeti. Kaki teden so že vedeli prej, kdaj bo se začela žetev. Tako so naprosili žanjice, ki nam bodo požele žito! Imeli smo na vseh 4 njivah posejano žito, polovico njive žito, drugo polovico je bila posejana koruza ali krompir, pa tudi pšenico smo včasih sejali za belo moko, nekdam si moral sejati pšenico, če si hotel imeti belo moko.

Časi so se počasi spreminjali in vedno več so ljudje sejali pšenice in rž so nekateri kmetje začeli opuščati, le mi smo vztrajali in sejali samo žito, zato so mlinarji začeli dajati za žitno zrnje pšenično moko. In tako so mi mama naročili, naj peljem žito v mlin in mlinar mi je rekel, kaj bi hotela imeti za to žitno zrnje. Bil je zelo vesel tega zrnja in mi rekel, ker jim v mlinu primanjkuje ržene moke, ker nišče ne pripelje več žita. Zato mi je nagra bil toliko bele moke, kolikor je bilo težko tisto rženega zrnja in tega skoraj nisem mogla verjeti. Mama so se doma tako razveselil bele moke, ker smo je vedno imeli do takrat bolj malo. In mlinar mi je naročil, če imamo še doma kaj žita, ga naj pripeljemo v mlin. Dobila sem enega prevoznika in z mamu sva nagra bili dve vreči žita, in tudi temu prevozniku eno vrečo dali, da je tudi on dobil belo moko. Doma so mama vili roke, kam bodo shranili toliko moke in so našli prostor, da smo jo spravili na dobro suho mesto in od takrat so ljudje spet začeli sejati tudi žito, da je bilo tudi ržene moke dovolj za črni kruh ...«

Po žetvi so veliki kmetje dovolili, da so otroci manjših kmetov pobirali preostalo klasje na požetih njivah. Mati ga je ročno omlatila, zrnje zmlela v žrmljah in otrokom v nedeljo spekla kolačke.

Slika 46: Angela ob žrmljah (Vir: Ivan Cimerman, Uganke vaščanke, 2001)

»Doma smo imeli ročne žrmlje za mleti zrnje. Ko so otroci bili še osnovnošolčki, smo tudi morali na njive iti pobirat pšeničnega klasja. Veliki kmetje so imeli posejane precej pšenice in ko so jo želi, je bilo po tleh raztepenih veliko pšeničnega klasja. Mi, ki nismo imeli nič pšenice, smo lahko šli na tiste kmečke njive z rokami pobirat pšeničnega klasja. S sestro sva ga precej nabrali, vsaki dan po šoli sva odšli na tiste njive, ki je bila požeta pšenica. Mama so jo omlatili tiste klase in pšeničnega zrnja je bilo nekaj. Dve pleteni iz slame posodici, ki so jo mama potem z domačimi žrmljami zmleli. To je bila tako dišeča domača moka in iz te moke so nam spekli pšenične kolačke za nedeljo. Kmetje niso rekli nič zaradi tistega pobranega klasja, saj so ga za sebe imeli dovolj. To so bili časi, ko smo tudi otroci morali delati za kruh.«

Po žetvi žita je sledilo sejanje ajde, ki so jo pridobivali tako za zrnje kot tudi za ajdov med.

»Na žitnem polju se je potem posejala ajda, ki je kmalu zacvetela v belem rožnatem tonu! In eno leto je bila velika suša, da je ajda ostala tako majhna, da je nismo mogli žeti s srpi. Čeravno je bila tako majhna, smo jo z rokami spulili iz zemlje in delali majhne snopiče, jih potem postavili po 4 snopiče skupaj, da se je osušila. Ko je zapihal tisti topli vetrič, je kmalu bila za odpeljati domov, potem smo jo s cepmi ročno omlatili. Zrnje je bilo tako lepo in veliko ga je bilo, več kot ajdove slame. In to ajdo, ki smo jo ročno pulili tudi mi vsi otroci, mi je ostala v lepem spominu. Tudi ajdovega medu smo tisto leto dobili nekaj od soseda, ki je imel okoli 20 panjev in ajdov med je bil zelo dober, bil je temne barve in poln lepe arome, kot bi duhal ajdo na polju! 18. julij 2005 zapisala Angela Arnuš«

Orodja, s katerimi so opravljali kmečka dela, so še danes lepo ohranjena in zbrana na Dominkovi domačiji, kjer si jih lahko obiskovalci tudi поблиže ogledajo.

Slika 47: Kmečko orodje na Dominkovi domačiji. (Vir: Anja Hribar, 2013)

9.3 Opravila in hrana

Nemčevi so skoraj vsa živila pridelali doma ali pa so naredili kakšno blagovno menjavo. Kupilo se je malo, pa še to zelo poredko, mogoče kakšna začimba, ki pa je bila nekaj posebnega pri kuhanju. Naučili so se uporabiti vsako živilo in iz njega pripraviti nekaj okusnega, kar bi obogatilo njihovo mizo. Kosilo je bilo glavni dnevni obrok. Vedno so jedli skupaj, zbrala se je cela družina. Doma so pridelovali bučno olje, mati je pekla kruh, da niso bili nikoli lačni. Izdelovala je tudi domači sir, za priboljšek je pekla sirovo in ocvirkovo pogačo.

»Domači sir!

Mama so poleti, ko so krave imele dosti hrane, in če smo še telička prodali, sta kravi dajali precej mleka, ki pa ga nismo imeli preveč, saj so mama radi delali domači sir! Vsak dan so nalivali sproti pomolzeno mleko v lončene posode, take so delali lončarji prav za kisati mleko. V dveh dneh se je nalito mleko skisalo, na vrhu te posode je vedno bilo nekaj kisle smetane, ki so jo mama pobrali v lonček, da so v nedeljo naredili sirovo pogačo, smo rekli. Včasih je bila ta pogača iz bele moke, drugič iz ajdove moke, pa tudi iz pšenice. Doma v žrmljah zmleta pšenica, ki je tako lepo dišala, taka se je meni zdela najboljša. Če pa kedaj pozimi ni bilo sira, so nam mama, ko so mesili kruh, krušno moko vzeli, leseno žlico nekaj moke razvaljali na leseni lopar, s katerim so devali kruh v peč, in tistem so razvaljali krušno testo. Okoli naredili zavihke s testa, da ne bi zaseka odtekala, ki so jo pomazali na to krušno testo. Z loparjem, na katerem je bilo testo, dali na pleh, narejen prav za take pogače. Ko je bila peč dovolj vroča, so z loparja dali na tistem plehu v peč. To je bila ta pogača, ko ni bilo sira. Če je kdo šel mimo naše hiše, ker je tik pred našo bila pešpot, je že zadišala ta krušna pogača in eden je kar na glas rekel. Hm, kako diši, Dominkovi pečejo ocvirkovo pogačo! Drugi sir se je delal v peči. Ko se je naredilo kislo mleko, so potem postavili lonce v peč, da se je pretopilo v sir, ki so ga potem dali v savjet, zavezali, da je vsa odvečna voda stekla iz sira in takrat so ga zamesili s soljo in kumino in sivim poprom. Oblikovali so v rokah narejene, smo vedno rekli sireke, ki so jih dali na desko, katera je bila na podstrešju pri majhnem okencu in tja nišče ni mogel drugače, kakor če bi postavil lestev ... 10. Junij 2005 Angela A.«

Angelini zapisi kažejo, kako so Nemčevi izkoristili želod za pridobivanje kave, pa tudi »cvrtine«. Kar dva meseca (avgusta in septembra) so nabirali želodovo cvrtino, ki so jo prodajali za strojenje kož v strojnari na Ptujju.

»Jesenski plodovi!!!

Ko je prišla k nam jesen, je bilo veliko dela, tudi postranskega, ki smo ga otroci dobili zadosti. Za našo hišo je stalo 5 velikih hrastov, ki so v mesecu oktobru odmetavali jesenske plodove. S hrastov bil je želod, ki smo ga morali pobrati nekaj, kateri je bil lep, za našo kavo. Namreč to so hoteli mama imeti, da so iz njega delali kavo. Glavno, da smo ga nabrali, nadaljnji postopek so opravili mama, ki so morali najprej narediti vrelo vodo, da so ta želod poparili z vrelo vodo. In pustili čez noč, drugi dan so ga vzeli ven in ga začeli luščiti. Zunanja stran se je morala odstraniti, znotraj je bil bel, tega nam mama niso pustili, ker je to bilo zelo težko. Bali so se, da bi se z noži porezali, saj je bil ta želod zelo trd. Lupili so ga po večerji, ko smo že odšli spat! Olupljenega so potem na deski razrezali na majhne koščke, nato so ga pražili v ponvah na ognju, da je postal opečen. To je bilo veliko dela, ker ga je bilo nekatero leto več, druga leta pa sploh nič, tako da ga je bilo to za več let imeti. Na kavni mlinček se ga ni dalo zmleti, ker je bil pretrd. Mleli so ga v žrmljah in tudi tisto je bilo težavno. Nato so presejali, kar je ostalo še kaj debelejšega, so potem zmleli na kavni

mčinček. Nekaj sta s stricem zmlela, drugo pa naj ostane za naprej! In stric so hoteli vedeti, zakaj, saj si lahko kupimo kavo. Bom ti povedala, zakaj. Ta želod bo zdravilo za tistega, ki zboli kakšno bolj hudo bolezen in je slab in ta želod mu daje spet moč novega zdravja in tako smo pili tisto želodovo kavo samo takrat, ko je kdo resno zbolel.

Ko je začel padati ta želod po tleh, sem jaz pod temi hrasti vsaki dan pobirala, kar se je cvrlo iz želoda. To je že na hrastu želod počil, pa ne vsaki, tega je bilo bolj malo in iz njega se je pocedila gosta zmes, ki je na želodu pustila kot neko zelenilo, ki je na želodu ustvarilo zeleno gmoto. Izgledalo je podobno kot kakšna roža in temu smo rekli cvrtina, ker se je iz želoda pricvrlo. Bilo je najprej zeleno, ko pa se je posušilo, je postalo rjavo. To sem pobirala jaz pod vsemi hrasti, vsako jutro, predno sem odšla v šolo. To so odkupovali v Ptujju, tam, kjer so odkupovali še ne ustrojene kože. To so potrebovali pri ustrojavanju kož. In to so odkupovali samo v Ptujju tam, kjer so to rabili. To smo sušili v koruznjaku, saj takrat še ni bila koruza zrela. Predno je bila koruza zrela, smo morali narediti prostor za njo. Nekatero leto sem nabrala po eno veliko vrečo! Mama so bili veseli, da bom si tudi jaz nekaj zaslužila, da bom imela za šolo, za zvezke. To se je pobiralo skoro dva meseca, avgusta se je začelo in celi september. Ko je bilo dovolj suho, sva z mamo se peljali, ko so drugi na sejem peljali svinje, vrečo sva z mamo v rokah prinesli do velike ceste in čakali voznika, katerega so mama prosili, naj nama pelje do Ptujja. Seveda samo do sejma, od tam sva jo morali nesti, potem (je) en moški prijel vrečo in jo mami dal na glavo. In mama so jo nesli tistemu tam k Dravi. Ko sva prišli tja, so tudi drugi pripeljali tega želodovega cvrtinja, zvagali so nama, bilo je nekaj 17 kg tega. Denar so mama dali meni, saj so vedeli, da ga bom s pridom uporabila, za šolo.

Okoli Božiča!!! Napisano v decembru 2005«

Za nas, raziskovalke, je bilo pridobivanje kave iz želoda domačih petih hrastov nekaj povsem novega in neznanega. Prava posebnost je bila uporaba kave iz želoda v zdravilne namene. Izkoristili so torej zares vse, kar jim je zemlja in narava ponujala.

9.3.1 Spomini na Angelino gostijo

Angela Arnuš opisuje pripravo na gostijo ob njeni poroki. V tem opisu se kažejo povejne razmere, saj je bilo nekatera živila, kot so sladkor, riž in goveje meso, mogoče dobiti le na živilske karte. Ker so jih dobili premalo za celotno gostijo, je Angela za te prosila tudi sorodnike in sosedo.

»Svinjsko meso smo imeli doma in nekaj, kar bomo zaklali. Žito bomo zamenjali za rženo moko, za kruh pa so mama od moža pripeljali z vozom iz Hajdine. Tam je namreč moj mož bil doma. Bele moke za potice, orehov, ki sva jih z mamo same potrle in pripravile za potice. In 6 kokoši, sladkorja nekaj. Ker smo imeli premalo, sem morala od hiše do hiše prositi za karte za sladkor, ki ga ni bilo kot samo na karte. Šla sem tedaj prosit, da sem 1.50 in pol kupila sladkorja. Midve z mamo sva na karte dobili samo vsaka po 20 dkg, kuharica je pa hotela sladkorja za potico, pa tudi nekaj slaščic je hotela spečiti. Bila je od moje mame najmlajša sestra. V Mariboru se je izučila za kuharico. Mama in jaz sva ji pomagali, mama so spekli dober rženi kruh, za 2 potici orehovi pa sva eno večer sami trle orehe in je ta teta spekla 2 veliki orehovi potici. Vino sva kupili iz haloški, nekaj pa [je] pripeljal moj od moje mame bratranec, ki mi je bil priča pri poroki, mojemu možu pa je bil njegov delovodja za pričo. Poroka bi naj bila pol štirih popoldne, ura je bila že okoli 3, pa nobenega svata. Kuharica je bila vsa v skrbeh, kdaj bo začela kuhati juho. Pri našem mesarju sem na karte kupila 1.50 govejega mesa, ker takrat je imel malokdo na karte za meso, saj smo bili sami kmeti. Pa eno celo kuro je dala zraven kuhati in to je bila juha tako dobra, da so bili vsi svatje zadovoljni. Riž sem tudi kupila na karte, ki je bil zraven govejega mesa. Potice so

mama spekli že v soboto, kuro smo pripravile tudi že v soboto in nasolile, vse [je] potekalo dobro. V kuhinji smo imeli štedilnik, kjer se je kuhala juha. Kure so [se] pekle v krušni peči, vse je bilo nared. Tudi solato smo imeli še zeleno. Vse drugo mama je naročila, kaj vse morava pripraviti, tudi rezance sva z mamo morali narediti same. Teta je bila zelo nestrpna in me spraševala, kaj pa, če ne bodo mogli priti. Jaz si nisem čisto nič delala skrbi, že imajo zamudo.«

Nato Angela opiše, kako so se ljudje zbirali in peš odpravili proti cerkvi, ki je bila med vojno delno porušena. Navaja tudi, kako težko je zaradi boleznih govoril domači župnik Janez Šketa. Ta je bil takoj v začetku vojne skupaj s kaplanom Martinom Krištanom pregnan na Hrvaško. Njena sestra Albina ji je še pred poroko zapela pesem Ave Maria.

»Najprej so prišle od moža 3 sestrične, ki so se pripeljale z lesenim fijakerjem in moškim, ki je vodil konja. So že tu, je povedala teta, prišle so, dve sta nosili vsaka dva velika pletena bosmana. To je bilo spleteno iz testa in lepo okrašeno s papirnatim cvetjem. Takoj nato je na cesti zatrobil stari tovornjak, na njem so sedeli vsi svatje z ženinom vred.

Moj ženin je prvi skočil iz avta, v rokah je držal velik kovček. In muzikant je začel igrati, bil je harmonikar, ki je vse razveselil. Nato smo se vsi ostali, ki smo doma čakali na svate, razveselili. Hitro smo se morali vsi svati, ki so šli z nama v cerkev, ker še do takrat niso izvedli civilne poroke. Cerkev je še vedno stala v ruševinah, spredaj so bili oltarji celi, kor z orglami, zvonik je bil porušen, zvon je zgrmel na tla, v ruševine, a je bil samo počen. Tako, ko se je popravil zvonik, so ga dali preliti in ga postavili v zvonik, da je vsaj kakemu mrliču pozvonil. Šli smo vsi peš, saj je na predvečer zapadlo nekaj snega. Jaz sem bila obuta v nove nizke čevlje, ki mi jih je naredil moj mož. To so bili moji poročni čevlji, ki sem jih dolgo hranila samo za nedelje. Nekdaj je bilo tako, če je bila kakšna nevesta, so prišle k cerkvi gledat, kako je bila oblečena in obuta. In za menoj sem takoj zaslišala glas, ki je ena izrekla, poglej, lakaste šolne ima. Druga pa pripomnila, kaj ne veš, saj ima čevljarja za moža. Približali so se naš župnik in vprašali, zakaj smo tako pozni! Druga nevesta že dolgo čaka. Nismo mogli prej, ker ni prišel voznik po nas! Nato so šli župnik naprej, mi vsi ostali za njimi. Nevesta je res čakala pred oltarjem, okoli nje pa poskakovala majhna, belo oblečena deklica, stara kaki 2 leti. Bila je ščerkica od neveste, potem je prišla njena babica in jo odnesla proč. Poroka je bila, razumela sem zelo malo našega župnika, ker je bil bolan na glasilkah. Takšen je prišel nazaj iz Hrvaške, kamor so jih pregnali Nemci. Tudi kaplan se je vrnil, ki mu je pomagal. Še pred poroko je moja sestra meni zapela solo ave Maria. Hodila je namreč k cerkvenemu petju. To mi je bilo najlepše. Doma so že čakali ostali svatje. Staro hišo smo vso izpraznili, da smo namestili mize in klopi za goste. Bilo nas je okoli 25 ljudi in vsi smo imeli prostor. Po sredini se je celo noč plesalo do jutra, potem so se vsi počasi razšli, drugi dan smo imeli veliko pospravljanja!«

Po vojni je bilo zelo težko dobiti prstane, zato Angelina mati podari Angeli in njenemu možu poročni prstan njenega očeta, iz katerega si potem dasta izdelati prstane.

»Po dveh mesecih so uvedli civilno poroko! ki se še sedaj uveljavlja. Da ne bom pozabila povedati o prstanih. Prvič sta [bila] na poroki, ko sta se poročila moj ata in mama. Potem se niso dobili prstani, ko sem se jaz [poročila], ki sem spet imela ta prstan. In ko sva midva slavila zlato poroko, pa moj mož ni pustil kupiti drugih prstanov za to zlato poroko. Naj bosta spet ta dva, tako sta bila ta dva najina prstana 3-krat blagoslovljena za vse tri poroke! Napisano 20 februarja, 2006 Angela Arnuš«

10 ŠEGE

Angela Arnuš je podrobno opisovala šege v bližnji okolici.

2. februar je praznik Jezusovega darovanja v templju, ki ga praznujemo štirideset dni po božiču. Ta praznik imenujemo tudi svečnica, ker na ta dan po cerkvah blagoslovljamo sveče. Tega praznika se je tudi Angela zelo dobro spominjala:

»Svečnica je bila že od nekdaj lep praznik!

Če je bil ta praznik čez teden, smo ga slavili kot nedeljo, da nam ni bilo treba v šolo, čeravno smo to počeli z veseljem.

Ko je začel kopneti sneg, je drugega februarja prišla svečnica. Takrat so mama kupili po 2 sveči, bile so lepe bele, zavili so jih v lepi beli papir in povezali s trakom, da jih ja ne bi kje izgubila. Tako so rekli meni, ko so mi jih položili v roke, da sem ji nesla k drugi maši. Otrok se nas je zbralo precej, pri maši so nam prižgali sveče, držati smo jih morali med blagoslovom. Ko je bil končan blagoslov in maša končana, smo sveče ugasnili, a tudi z voskom se je marsikdo popackal po obleki, nekateri poredni fantiči so še tisti mehki vosek iz sveč prijemale in drug drugemu kje po obleki popackali, doma pa je potem prepir bil ...22 3 2006 Angela«

14. februar je dan, ko praznuje sv. Valentin. Prvo pričevanje o dnevu sv. Valentina sega v 14. stoletje, ko so v Angliji in Franciji 14. februar označevali kot dan, ko se ženijo ptički. Na ta dan so si ljubimci izmenjevali pisemca, voščilnice, darila in se imenovali za valentine.

Tudi pri nas se god sv. Valentina že dolgo praznuje, vendar je imel drugačen pomen. Poznan je pregovor, da Valentin, ki naj bi bil pomladni svetnik, prinese ključ od korenin. Na Slovenskem je bolj znan praznik, ko se ženijo ptički, gregorjevo (12. marec). Valentinovo je Angela Arnuš opisala tako:

»Bil je 14. februar. To je bil praznik, ko so se ženili ptički. Tako so nas mama že zgodaj zbudili in nas klicali, naj hitro gremo zadaj za hišo, tam je namreč rasla živa meja, da si naj poiščemo, kar so nam ptički pustili kaj od njihove gostije. Hitro smo skočili izpod odeje in v naglici odhiteli za hišo, tam je bila tista ograja, ki se ji je reklo zelena meja. Tam so stric, atov brat, nekdam posadili živo pikočo mejo, ki je bila polna malih bodic. Tisti travnik je bil ograjen s to zeleno mejo, ki pa je pozimi skoro nič ni bilo videti. Bila je nizka in ob velikem snegu si jo komaj opazil. Nasajena pa je bila zato, ker so naši zahodni sosede imeli 3 koze velike in po 2 majhni in so mejo vedno rade vse obgrizle, ko je ozelenela. Tekli smo iskat dobrot v tisto mejo. Morali smo biti zelo zelo previdni, da se nismo opikali z bodicami. Sestra je prva zagledala 2 okrogla kolačka in si jih dala v vsaki žep po enega, tudi jaz sem kmalu zagledala še 4 kolačke, eden pa (je) bil bolj oddaljen. Vzela sem vse, kar sem našla, in hitro smo vsi stekli v kuhinjo k mami. In mama so nam potem razdelili, mi trije smo imeli po 2, eden pa je ostal. In mama so rekli, tega, ki je ostal, pa ptički niso pozabili na našega strica, saj jim je celo zimo nosil hrano, so mama rekli in vzeli tisti kolaček in ga nesli stricu v majhno hiško in rekli, tudi na Tebe, stric, niso ptički pozabili. In stric se je veselo zasmel in rekel, pa res tudi na mene niso pozabili. In so nam rekli stric, ko boste veliki, tudi vi ne smete pozabiti pozimi na ptičke, ko je mrzlo, si ne morejo nikjer najti nič. To sem do sedaj izpolnjevala stričevo željo, vsako zimo sem jim nosila zrnja. Zunaj je še mrzlo in nekaj snega še leži okrog, a ptički že veselo skačejo po drevju in veselo čivkajo in čakajo na veselo, toplo pomlad, ki jo tudi mi starejši komaj čakamo.«

Slika 48: Angelina risba ptiča. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

Informatorka Irena Lapornik se še dobro spominja, kako so otroci pri Nemčevih iskali kolačke v živi meji.

Beseda pust naj bi nastala iz »mesopust« ali drugače rečeno iz besede *meso* in *postiti se* ali iz *meso* in *pustiti*, kar bi bil dobeseden prevod iz italijanskega izraza *carneleva*, v pomenu »opusti meso«. Pust ali fašenk je čas, ko se našemimo. Ta dan je Angela Arnuš doživljala tako:

»Otroci smo morali tudi na ta dan v šolo. Tam smo komaj čakali, da bi se pouk končal. In zvonec je zazvonil, vsi smo pohiteli iz razredov na cesto in domov. Midve s sestro sva zelo tekli celo pot. Na mizi sva zagledali pražene flancate, mama so mesili testo za krofe in so nama rekli, kar je na mizi, si vzamite in jejte, obed bo potem. Začeli smo se basati s flancati, kar je mogel hitro, tudi v žepe smo si jih dali ... Večerjali smo krompirjevo solato z lükom in svinjsko meso, krofe so mama med tem pražili, najedli smo se jih do sitega, saj drugi dan se je začel 40-denski post!
Napisano maja 2002 + Podpis Angela«

Velika noč oziroma *vuzem* je najpomembnejši krščanski praznik. Po tradiciji je na veliki petek, ko so Kristusa križali, zapovedan strogi post. Na veliko soboto se blagoslovijo oziroma žegnajo jedi, ki se potem zaužijejo za nedeljski zajtrk, saj naj bi takrat Kristus vstal od mrtvih. Angela je popisala, kako so pripravili velikonočne jedi, jih zložili v jebas, nakar je Angela prvič nesla k žegnu. Omenja posebnost, kako so dekleta hitela od blagoslova jedi domov, saj naj bi bila tista, ki prva pride domov, drugo leto nevesta.

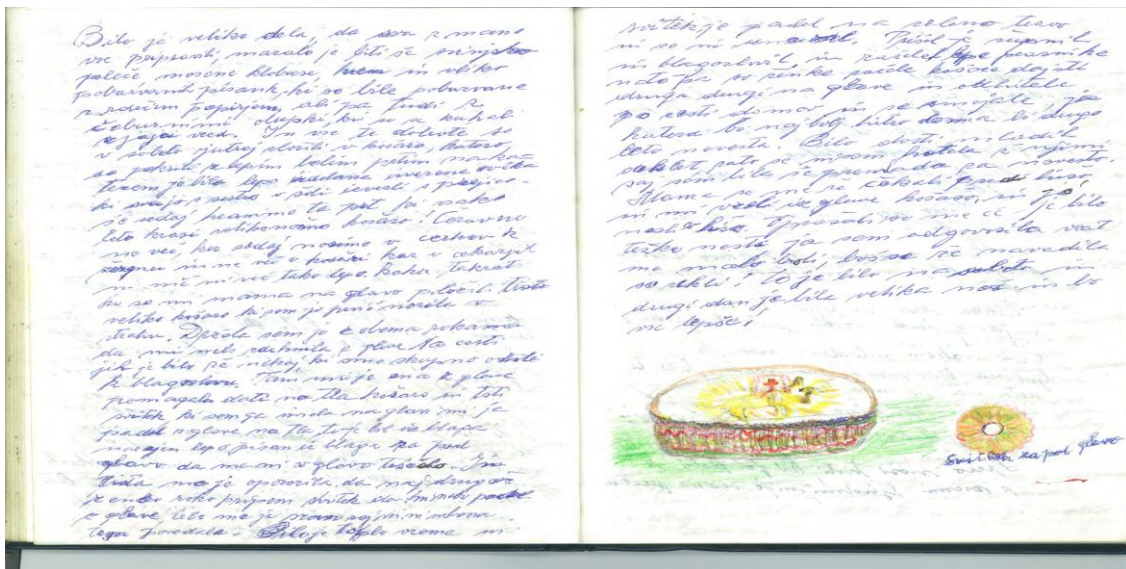
»Ker se bližajo velikonočni prazniki, bi rada opisala, kako smo v moji mladosti nosili k žegnu na vasi! na glavi v veliki košari.

Bila sem stara 16 let, ko so mama začeli pripovedovati in rekli so, sedaj si že dovolj velika, da bi lahko letos nesla k žegnu. Na podstrešju v babičini skrinji so mama hranili tisto lepo pisano košaro, v kateri smo vsako leto nosili dobrote v tej košari k žegnu smo rekli.

V naši vasi smo nosili k onemu križu, ki je stal ob veliki cesti, sedaj so ga odstranili

zaradi širitve ceste.

Dva dni prej sem že morala strti orehe za potico, saj je za velikonočno potico morala biti z orehi zamešena. Več je bilo orehov notri, bolj je bila lepo pisana in dobra. Potica je morala biti tako velika, kot je bila košara, in položena je bila v košari najvišje. Mi doma nismo imeli orehov, zato so jih morali kupiti v trgovini ali pa so jih ata priskrbeli v sosednji vasi, tam, kjer je raslo veliko orehov, in mama so jih morali skrbno skriti pred otroci. Pa tudi rozine so morale biti zraven. In celih 5 kg bele moke je šlo za to veliko potico. Bilo je veliko dela, da sva z mamo vse pripravili, moralo je biti še svinjsko pleče, mesene klobase, hren in veliko pobarvanih pisank, ki so bile pobarvane z rdečim papirjem ali pa tudi s čebulnimi olupki, ki so se kuhali z jajci vred. In vse te dobrote so v soboto zjutraj zložili v košaro, katero so pokrili z lepim belim prtom, na katerem je bila lepo izdelana izvezena ovčka, ki sva jo s sestro v šoli izvezli s prejico - še sedaj hranimo ta prt, ki vsako leto krasi velikonočno košaro! Čeravno ne več, ker sedaj nosimo v cerkev k žegnu in ne več v košari, kar v cekarjih, in nič ni več tako lepo kakor takrat, ko so mi mama na glavo položili tisto veliko košaro, ki sem jo prvič nosila v strahu. Držala sem jo z obema rokama, da mi ne bi zdrsnila z glave. Na cesti jih je bilo že nekaj, ki smo skupno odšli k blagoslovu. Tam mi je ena z glave pomagala dati na tla košaro in tisti svitek, ki sem ga imela na glavi, mi je padel z glave na tla, to je bil narejen lepo pisan iz blaga za nad glavo, da me ni v glavo tiščalo. In tista me je opozorila, da naj drugič z eno roko primem svitek, da mi ne bo padel z glave. Bilo me je sram, saj mi ni nobena tega povedala. Bilo je toplo vreme in svitek je padel na zeleno travo in se mi umazal. Prišel je župnik in blagoslovil in zaželel lepe praznike, nato pa so ženske začele košare dajati druga drugi na glavo in odhitele po cesti domov in se smejale, pa katera bo najbolj hitro doma, bo drugo leto nevesta. Bilo je dosti mladih deklet, zato se nisem hotela z njimi, saj sem bila še premlada za nevesto. Mama so me že čakali pred hišo in mi vzeli z glave košaro in jo nesli v hišo. Vprašali so me, če je bilo težko nesti, ja, sem odgovorila, vrat me malo boli, boš se že navadila, so rekli! to je bilo na soboto in drugi dan je bila velika noč in bo vse lepše!«

Slika 49: Angelina risba velikonočnega jerbasa in svitka. (Vir: rokopis Angela Arnuš, 2005)

4. decembra goduje sveta Barbara, ki je krščanska svetnica in mučenka. Angela se tega praznika spominja tako:

»Mesec december je bil za nas otroke najveselejši! Saj so se kar naprej vrstili nekakšni prazniki. Prvi je bil že 4–tega decembra, ko je godovala sv. Barbara. Takrat so zgodaj zjutraj vstajali fantiči in obiskovali vsako hišo. Morali so se dobro naučiti, da se ni kateri zmotil. Če bi se kateri zmotil in kaj napačnega rekel, bi ga gospodinja natepla, pa še dobil ni nič.

Ko je prišel k hiši fantič, je prvo potrkal po vratih, prišel mu (je) odpret sam gospodar, ga spustil v hišo, fant je hitro skočil pod mizo, počepnil in začel govoriti, dosti picekov, dosti ickedov, dosti kruha, malo dece. Gospodar jim je delil denar, čeravno ni bilo veliko, a otroci so bili veseli daru. To je moralo trajati zjutraj, zgodaj, kakšno dobro uro, in tisti dan ni smela nobena ženska k hiši, potem je bilo naslednje leto vse narobe, če bi zjutraj prišla ženska k hiši.«

Po pričevanju informatorjev danes te šege v Gorišnici ne praznujejo več.

Pravijo, da je bil Nikolaj sin premožnih staršev, a je vse podedovano bogastvo razdal ubogim, zato se ga od nekdanj držijo sloves radodarnega svetnika. Od tod tudi ime sv. Miklavž. V številnih deželah, zlasti v osrednji Evropi, je sveti Miklavž tisti, ki obdaruje pridne otroke. To se zgodi v noči s 5. na 6. december, ki je Miklavžev godovni dan.

Angela je popisala prihod Miklavža in hudičkov, strah otrok pred njimi in skromno obdarovanje. V Gorišnici to šego miklavževanja še ohranjajo.

»Nato je že 5. decembra zvečer hodil sv. Miklavž in po hišah obiskoval majhne otroke. Takrat je bilo veliko straha, ko smo ga zvečer pričakovali in poslušali, če bi že kje zacingljala veriga, ki jo je nosil hudiček. Miklavž smo rekli belo oblečenemu, bil je kot škofu podoben, s srebrno palico, v rokah je nosil knjigo, ki je imel vse zapisano, kateri ni ubogal staršev in če je znal kaj moliti. To so bili strahovi, otroci so od straha jokali in niso mogli zmoliti, zunaj hiše pa je medtem hudiček rožljaj z verigo, da je bilo še bolj strahotno! Eden, ki je imel precej velike roge, je v košu darila nosil samo sam, tudi 2 angela sta bila zraven, ko je škof Miklavž vprašal otroke, so se začela deliti darila. Nekdaj smo dobili bolj malo, saj ni bilo denarja, da bi nam starši lahko kaj kupili. Ko sem jaz doživljala Miklavža, smo otroci dobili suhe slive, kakšne jabolke in bele sladkorčke, ki so jih mama kupili v trgovini, da smo jih rabili za kavo.

Minil je Miklavž, pa smo že morali poskrbeti za mah za jaslice, pa tudi, če je že zapadel sneg, smo imeli dovolj dela z njim.

O kakšnih drugih darilih nismo razmišljali, najmanj pa še o kakšnih pomarančah, ki jih skoro da nismo poznali.«

Božič je tradicionalni praznik, ki ga v protestantski in katoliški cerkvi praznujejo 25. decembra kot spomin na rojstvo Jezusa Kristusa. Tega praznika se Angela Arnuš spominja tako:

»Nekdaj smo se na božič pripravljali že cel december. Mi otroci smo mogli nabrati nekaj mahu za jaslice ... Sedaj smo samo še razmišljali o božiču in maminih keksih, ki jih bodo spekli mama, da jih bomo obesili na smrekico, ki nam jo bodo ata sami naredili. Rekli so, da je škoda sekati, zato so samo porezali smrekove vejice, iz katerih so oblikovali lepo smreko, čeravno ni bila velika!«

Tepežni dan, ki ga imenujemo tudi pametva, tepežnica ali tudi dan nedolžnih otročičev, praznujemo 28. decembra, vendar samo do 12. ure. To je bil poseben praznik za vsakega otroka. Vsak se ga je zelo veselil in ga nestrpnost pričakoval, kar je razvidno tudi iz zapisa Angele Arnuš.

»Po božiču je bila 28. decembra tepežnica – ob tem smo zelo uživali, da smo se po mili volji pretepali, kolikor je komu bila volja, zameriti pa ničče ni smel nikomur!«

Informatorji so nam povedali, da šega še vedno živi, a ne tako množično. Otroci obiskujejo po navadi le svoje sorodnike.

Novo leto, po gregorijanskem koledarju 1. januarja, obeležuje začetek novega koledarskega leta.

»Za novega leta dan je tudi moral prvi priti k hiši moški, ženske so od nekdaj bile bolj zadnje povsod, čeravno so mogle tri ogle podpirati na hiši, tako se je reklo nekdaj. Sedaj je to čisto drugače. Sedaj so ženske postale enake, saj hodijo v službo in so ravno tako izobražene in vodijo različne poklice. A vedno je ženska tista, ki mora za vse skrbeti, da je pri hiši vse, kakor mora biti!

Gorišnica 15. 11. 2005 Angela«

11 PREGOVORI IN PESMI

11.1 Pregovori

Pregovori so globoke misli, ki z malo besedami veliko povedo. V njih so v kratki in jedrnatih oblikah povzete življenjske izkušnje in modrosti prednikov. Po navadi so se pregovori širili in ohranjali v obliki rim, da so si jih lažje zapomnili, medtem ko so reki kratki, včasih tudi duhoviti. Veliko teh je zapisala tudi Angela Arnuš, saj so vsakemu spominskemu zapisu sledili »izreki«, kot jih je Angela imenovala. Nekateri so bolj znani, nekateri pa bolj njeni, izvirni.

V njih je opisovala:

- letne čase:

Trave so ozelenele,
rožice pa bodo se razcvele,
vsak ima rad pomlad,
naj bo stari ali mlad!

Ko cvetoče polje nam zori,
srce kmetovo se veseli, obilna žetev se
obeta, srca vsa z veseljem so odeta.
A včasih se zgodi obratno, v najlepšem
zorenju nevihta prihiti, odnese vse,
kar prej se obetavalo nam je, poškodbe
bile so ostale hude in škode povrniti
nam ne ve nišče!!! Le upanje se zopet
novo nam budi.

- rastline:

Šmarnični cvet, tak blago dehteči, v maju zelenem zagledal je svet.
Tiho je sanjala v strahu v travi, vsa nežna, kaj če kdo jo zapazi,
ah čuj, v daljavi vrisk fantiča dva, bila pri njej sta kakor blisk, pritekla deklica za njima,
prosila fantiča oba, pustita jo meni, da sama utrgam jo. Fanta sta obstala, glas
dekleta nista poslušala.
Takrat prepir se je razvnel, vsak bi sam jo rad imel, in troje rok se v hipu je sklonilo,
ugonobilo
cvetko milo.
Kaj fantoma je mar za to, če dekletu se solzi oko, za cvetko belo šmarnico!
Če bi rodila se ljubezen v srcih treh, ostala cvetka cela bi in radost vseh !

- živali:

Lastovke se zbirajo,
svoje polete urijo,
ko bodo morale spet
zapustiti rodni kraj!
Poletele bodo tja daleč
na jug, saj tam njihovo
drugo domovanje
za preživetje!

- hrepenenje po domačem kraju:

Pri domačem ognjišču se peče najboljši kruh!

Ga mati zamesila in ga položila v domačo peč, in dišalo je po celi vasi, in otroci smo zunaj čakali, kedaj bodo naši mali hlebčki pečeni. Vsak otrok svojega si je še vročega vzela, se pod domačo jablano se vsedel, in naši mali zobki so hrustljivo skorjo lomili, in topel kruh je bil najboljši.

- obžalovanje:

Štiri stvari se nikoli ne vrnejo:
izgovorjena beseda,
izstreljena puščica,
zapravljeno življenje
in zamujena priložnost!

- srečo:

Po svetu je hodil in sreče
iskal, ker nikjer je ni našel, je
prot domu se podal. Na pragu
domačem ga čakala je, v radosti
od sreče se srca objela sta se !
Mati je mi križ storite, oče
vi me poškopite, da bo lepa moja
noč, oče, mati, lahko noč!
Daleč po svetu je hodil gospod,
a sreče ni našel nikjer si
drugod, ko stopil nazadnje na
rojstni svoj dom, takrat pa začutil
je srečo največjo, domačega praga
se ne da pozabiti nikdar!

- želje:

Če naprej ne veš, nazaj ne smeš, le vedno le naprej usmerjaj svoj korak in prišel
bodeš tja, kjer si želiš!
Vsak človek v sebi nosi vsaki dan nove želje
in čaka, da bi se mu katera izpolnila, a
dostikrat se izgubijo, ne da bi se nam
izpolnile, zato večkrat razočarani zaman
pričakuje življenje, vsaki dan drugačno je!!!

- družino:

Veliko je že bilo napisanih
lepih besed, a najlepša beseda
je mama, ki jo izreče otrok, ko
začne izgovarjati prve besede!!
Mama! ki je najlepše ime
vseh njegovih besed!!!

- prijateljstvo:

Prijatelj Tvoji senci je enak,
dokler Ti zlato sonce sije,
a ko se pripodi teman oblak,
se tudi Tvoja senca skrije!!

- človeške lastnosti:

Spoštuj svoje sosede, ki so Ti lahko prvi v tvoji stiski! v pomoč! Če si kdaj v stiski, si vesel, če ti kdo priskoči na pomoč! in pomoč je vedno dobrodošla!

Če v Tvojih prsih bije
plemenito srce, je več vredno kot
vse z zlatom obdane gore!!!

Kdor se nikoli ne zmoti, nikdar nič ne naredi!
Kar sam narediš, je več vredno in si ponosen na svoje delo in se vedno veseliš
svojega dela.

Ko zjutraj sonce nam posije, vse lepo se nam zazdi, če kdaj pa sonce črni oblak
zakrije, se v duši naši težavna misel prebudi!
Odpuščanje je, kar lahko damo svojemu sovražniku, strpnost svojemu nasprotniku,
srce prijatelju, dober vzgled otroku, spoštovanje očetu, materi pa takšno obnašanje,
da bosta lahko na nas ponosna: sebi dajmo spoštovanje, vsem drugim pa dobroto!

- smrt:

Kamor koli boš šel po svetu,
bo šla s teboj glad, dobra ali slaba
volja, pa tudi sreča, komu je naklonjena,
nazadnje pa čaka tista botra, ki te popelje proti
zvezdam naproti!

- življenje:

Samo enkrat živiš, samo enkrat
so ti v življenju dane možnosti,
sreče, veselja, radosti, zato izkoristi vsak
še tako majhni
trenutek v življenju!
da doživiš popolno srečo! ki Ti je
bila ob Tvojem rojstvu položena v Tvoje
srce!

11.2 Pesmi

Angela Arnuš je v spominski knjigi zapisovala tudi lastne pesmi. Ena izmed teh govori o potoku Lengravi, ki je tekel za njihovo hišo, a je zaradi prenovljene struge reke Pesnice usahnil.

Potoček bister tekkel je
za hišo našo nekdam še,
potem poglobili so ga
in voda ni več tekla
kot nekoč, usahnil
in zapustiti moral je
našo globel!!!
V potočku ribice so plavale,
veselo se poigravale
in žabice so na večer
prepevale lepo, in mesec
je sijal, v potočku se ogledoval!
Bili lepi so vsi majski večeri,
a vse tak hitro je odšlo,
in mladosti naše več ni blo,
le spomini so ostali,
v naših srcih zapisani za vekomaj!!!
Le mesec sveti še večere tople,
potočka več nikjer ga ni,
da mesec ga zaman išče, da pogledal
bi se v njem, se spet, da videl bi, kakšen je,
ko minilo že več stoletje je, a on podobo svojo
videt če - a mesec žalosten odjadral je tja
daleč za gore !!!

V svojih pesmih pa je opisovala tudi strica Franca, ki je Angelini družini pomagal pri domačih opravilih.

Pri sosedi se že kadi,
oj tam bo priša gnes orač,
obeda on se veseli,
v optju bo dobil pogač!
al te de njemu kukovca
prav lepo še prepevala,
kuku kuku kuku kuku,
tako je kukala.

Dekle paslo je ovce,
začelo zvezde štet,
ker rado bi izvedelo,
kedaj bo treba umret!
al kukovca je kukala
na vejci se je gugala,
kuku kuku kuku kuku,
tako je kukala!

Na klopci pred
hišo sedim
in fajfo tobaka
kadim, in gledam
oblačke, te bele
junačke, ki plavajo
daleč na jug!!!

Slika 50: Angelina risba strica Franca. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2006)

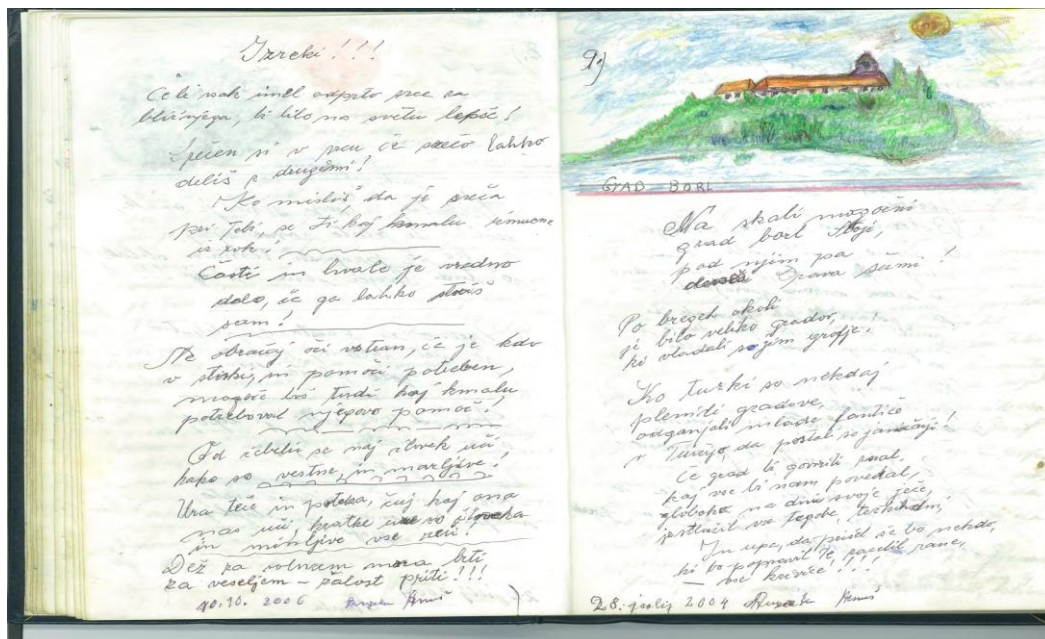
V svoji pesmi je opisala tudi grad Borl.

Na skali mogočni
grad Borl stoji,
pod njim pa
deroča Drava šumi!

Po bregih okoli
je bilo veliko gradov,
ki vladali so jim grofje!

Ko Turki so nekdanj
plenili gradove,
odganjali mlade fantiče
v Turčijo, da postali so janičarji!

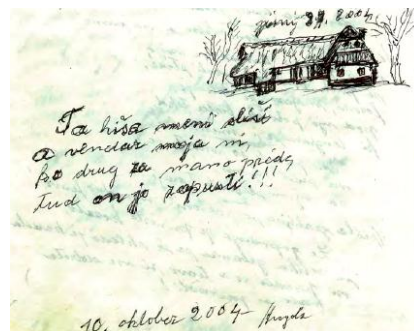
Če grad bi govoriti znal,
kaj vse bi nam povedal,
globoko na dnu svoje ječe
je stlačil vse tegobe težkih dni.
In upa, da prišel še bo nekdo,
ki bo popravil Te, zacelil rane,
vse krivice!!!

Slika 51: Angelina risba gradu Borl. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2004)

V naslednji pesmi je Angela Arnuš opevala njihovo hišo in njeno okolico.

Na trati zeleni tam sredi vasi
ena hišca že prek 300 let stara stoji,
na oknih pa rože cvetijo,
saj skrbna jih roka zaliva,
da nikdar ne ovenijo!
Ko jablana v cvetje spet se odene,
takrat takrat čebelic se roj veseli!
Za hišo potoček je nekdanj šumljal
in vrbe srebrne so rasle ob njem,
v njem pa ribice plavale so,
veselo skakale v njem!
Ko sonce visoko na nebu stoji,
že žito na polju zori.
Žanjice so prišle vesele ga žet
in v snope povezale ga.
Prišli so še mlatiči,
omlatili so ga in zvezali v snope,
da krovec pokril je še hišo!
Če znala govoriti bi hišica nam,
kaj vse nam povedala bi o nekdanjih dneh.
Rodov je 6 iz tebe izšlo, ki tu na zemlji
svoji so garali, z motiko in s kravami orali.
je veter dostikrat ti bičal slamnato
obleko, da rebra si nam pokazala,
in toča sklestila ti je obleko.
In gospodarji so te spet oblekli v novo
obleko slamnato, da bila kakor prej lepa kot nevesta!
Tri vojne vihre si prestala in gledala
si smrti v oči, ko 4 mladi fantje za
domovino svojo darovali kri!
Ko okupator vlačil je ljudi,
Slovence v taborišča smrti, le nekaj jih je dočakalo svobodo!
Takrat si komaj zaživela, da vseh
okov si se znebila.
Zdaj tukaj mladostna se nam
zdiš, sprejemaš vse ljudi od blizu
in od daleč, in vsega dobrega jim zaželiš,
In vsi prihajajo k tebi, in kličejo, ostani
dolgo še med nami, saj naš župan
poskrbel je zate, da dolgo bi živela še
življenje srečno!

Slika 52: Angelina risba Dominkove domačije. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2004)

12 ZAKLJUČEK

Ob zaključku raziskovalne naloge smo ugotovile, da smo uspele uresničiti vse zastavljene cilje. Temeljni cilj našega raziskovanja je bilo prepisovanje rokopisa, nato pa preučevanje družinskih razmerij. Preučevale smo sorodnike po materini in očetovi strani in odkrile Angeline korenine do njenih starih staršev.

Angela v svojem rokopisu popiše skorajda vsakega bližnjega sorodnika. Največ strani je namenila materi in sestri, kar je razvidno tudi v vsebinskem delu raziskovalne naloge. S tem se je pokazala tudi Angelina navezanost na mater, s katero je živela vse do njene smrti. Za boljše razumevanje družinskih razmerij smo se podale tudi na teren, do informatorjev. To so bili prebivalci Gorišnice, Angelini vrstniki, ki so jo dobro poznali. Poznali so tudi njenega edinega sina Darka, ki je umrl, ko je služil vojsko v JLA, leta 1966. Prebivalci imajo Angelo v lepem spominu.

Angela v svoj zvezek ni zapisovala le spominov na svoje bližnje, pač pa tudi spomine na razne zgodovinske dogodke, ki smo jih preverile s pomočjo pisnih in ustnih virov. Kot pisni vir smo uporabile župnijsko kroniko, ki smo jo dobile na vpogled v župnišču Svete Marjete niže Ptuja. Zapisani dogodki v knjigi so se ujeli z Angelinimi zapisi, kar kaže na izredno dober spomin ženske, ki je svoje spomine zapisovala v poznih letih svojega življenja. Ustni vir so nam bili starejši občani Gorišnice, ki so se prav tako spominjali in potrdili nekatere dogodke, opisane v rokopisu.

Naša raziskovalna naloga je potrdila, da prebivalci občine Gorišnica ohranjajo zapisana opravila, šege in običaje. V okviru občinskih prireditvev se vsako leto odvija več dogodkov, povezanih z medsebojnim druženjem in ohranjanjem raznih kmečkih opravil. V to dogajanje vključujejo nove generacije, jih učijo opravil in skrbijo, da se bo tradicija nadaljevala.

Raziskovale smo tudi pesmi in pregovore, kakor se jih je spominjala in zapisovala Angela. Nekatere pesmi in pregovori pa so tudi izvirni.

Angela Arnuš in njen rokopis imata neprecenljivo vrednost za poznavanje Dominkove domačije. Branje spominov nekoga, ki je svoje življenje preživel na domačiji, bo pripomoglo k še boljšemu razumevanju življenja v tej tristo let stari panonski hiši. Kljub temu da jih je Angela pisala v visoki starosti, so dobro zapisani. Velik pomen imajo predvsem njeni popisi zgodovinskih dogodkov. Angelin zvezek, ki je bil do sedaj le v prostorih občine Gorišnica, bo s prepisom rokopisa v tipkopis na voljo tudi širši javnosti. Občini Gorišnica predlagamo, da ga izda v knjižni obliki.

Dominkova domačija je iz leta v leto bolj obiskana in tudi zanimanje zanjo je vedno večje. Menimo, da bo Angelin rokopis, podprt z našim raziskovalnim delom, zanimanje in znanje o njej še bolj razširil po slovenskem prostoru. Naša raziskovalna naloga ponuja možnost nadaljnega raziskovanja.

Želimo, da se na domačijo prenese in javnosti predstavi tudi kulturna zapuščina Angele, ki je trenutno v lasti Slavka Cafute.

Dominkova domačija je resnično pomemben del kulturnega življenja v Gorišnici. Prav zaradi tega imajo spomini Angele Arnuš toliko večjo vrednost. Pomembne vloge pa nima le v občini, ampak tudi širše. Že vrsto let potekajo na njej turistični ogledi in prireditve, ki se jih udeležujejo obiskovalci iz širšega območja Slovenije in tudi obiskovalci izven meja naše države.

13 VIRI IN LITERATURA

13.1 Pisni viri

1. Angela Arnuš, Rokopis.
2. Cimerman, I. Uganke vaščanke. Ljubljana: Založba Tuma, 2001.
3. Cimerman, I. Angela Arnuš – globoka, topla človeškost. Štajerski tednik. 15. 1. 2008.
4. Stanonik, M. Slovenska slovstvena folklor. Zbirka Klasje. Ljubljana: DZS, 1999.
5. Skalicky J., Vodnik po spomenikih, Kulturne poti 2000.
6. Brošura Sveta Marjeta niže Ptuja. 1994.
7. Vesti iz vasi, glasilo občine Gorišnica. 2008, letnik XII, št. 1.
8. Brodnjak, S. Uganke vaščanke z Dominkove domačije, Slovenske novice, 3.5.2003.
9. Goznik, M. Angelin dan je bogat in ustvarjal. Ptujski tednik, 1987.
10. Župnijska kronika od 1870 župnije Sv. Marjeta niže Ptuja.
11. Krstna knjiga župnije Sv. Marjeta niže Ptuja (1921 - 1939).
12. Poročna knjiga župnije Sv. Marjeta niže Ptuja za leto 1919.
13. Mrliška knjiga župnije Sv. Marjeta niže Ptuja (od leta 1979 dalje).
14. Slovenski etnološki leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

13.2 Ustni viri

1. Silvestra Brodnjak, 1953, upokojena pravnica, Skorba 55 a, Hajdina.
2. Jože Kokot, 1946, župan občine Gorišnica.
3. Irena Lapornik, 1939, upokojena defektologinja, Gorišnica 150.
4. Frida Zorli, 1942, upokojena učiteljica, Gorišnica 90.
5. Ivan Holobar, 1935, župnik pri Sv. Marjeti niže Ptuja, Gorišnica.
6. Tinček Ivanuša, 1941, Slomškova 9, Ptuj.
7. Ivan Cimerman, 1938, Glinškova ploščad 16, Ljubljana.
8. Slavko Cafuta, 1963, Gorišnica 18.

14 PRILOGE

Priloga 1: Slovar besed

Flancat - nekvašena močnata testena krpica. V kmečkem okolju so flancati postali pustna jed vsaj v drugi polovici 18. stoletja.

Plot - ograja. Na panonskem ozemlju je bil sredi 19. stoletja lesen plot okoli hiše skoraj obvezen. Pogosto je bil pleten iz debelih leskovih šib ali sestavljen iz kolov.

Lük - čebula.

Žegen - blagoslovljena velikonočna jedila.

Cekar - iz slame ali slamnatih kit v domači obrti pletena torba z enim ali dvema ročajema.

Svitek - v obliki obroča narejena blazinica iz domačega platna ali kupljenega bombažnega blaga, napolnjena z volnenim predivom ali koščki blaga, opletena z volno ali trakovi iz blaga. Ženske so ga položile na glavo. Za prenašanje velikonočnih jedil k blagoslovu je bil iz lepšega blaga in prešit z barvnimi trakovi.

Koline - zakol prašiča na kmetiji.

Ogle - vogal.

Gnes - danes.

Žrmlje - ročni ali domači mlin, naprava s kamnoma za mletje žita.

Cvrtina - tekočina, gosta zmes, ki je pritekla iz že na hrastu počenega želoda.